

BÜLLETÄÄN

EESTI ÕPETAJATE KESKÜHINGU
HÄÄLEKANDJA

K. 201

Eesti Õpetajate Keskühingu
häälekandja

BÜLLETÄÄN

Nr. 33

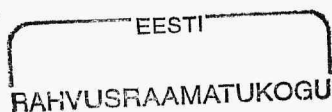
Bulletin of the Estonian Teachers Association in exile

Stokholm 1985

S I S U K O R D

1.	Eesti õpetajate 4. ülemaailmne konverents Torontos 9. juulil 1984.	3
2.	Märkmeid ettekannete ja sõnavõtude kohta eesti õpetajate 4. ülemaailmsel konverentsil – Herman Rajamaa	28
3.	Sõna on lastevanemal Eesti rahvuskultuuri viljelemine Välis-Eestis – Mall Puhm	30
4.	IV ülemaailmse õpetajate konverentsi deklaratsioon	35
5.	Tööväljalt Vara lugemaõpetamine – koduse kasvatus võimalus soodustada lapse arengut – Jaak Kiviloog	36
6.	Kuidas temperament võib mõjutada laste kooli- või õpitöö tagajärgi? – Kadri Laar	39
7.	EAS 40-aastane – Henno Kirikmäe	42
8.	Göteborgi Eesti Kooli juubel – Aho Rebas	45
9.	Varia – Herman Rajamaa	47

„Bülletäni” toimetis: Herman Rajamaa (*ansvarig utgivare*), Udo Juuno, Henno Kirikmäe, Paul Laan, Heinrich Mark, Edgar Marten, Gaston O. Randvee, Leida Rosenthal-Sulg ja Marje Tui-Lund

Eesti Õpetajate Keskühingu ja „Bülletäni” toimetuse ja talituse aadress:

Estniska Skolan
Svartmangatan 20–22
S–111 29 Stockholm
S w e d e n

EESTI ÕPETAJATE 4. ÜLEMAAILMNE KONVERENTS

Torontos 9. juulil 1984

Eesti Baptisti koguduse seltskondlikes ruumes

Konverentsi päevakorras oli avasõna koolitoimkonna juhatajalt Edgar Martenilt, sissejuhatav kõne Vaike Lugselt, maade esindajate sõnavõttud, õp. Helgi Nippaku ettekanne „Eesti keele õpetamine võõrkeelena”, laudkonna vestluse teemal „Eesti keele ja kooli tulevik”, millele järgnes vaba sõna, konverentsi deklaratsiooni vastuvõtt, lõpp-sõna ja hümn. Pärast konverentsi lõpetamist järgnes samas pildistamine ja ühine lõunasöök.

Avasõnas märkis E. Marten kokkuvõttes järgmist: Armsad kolleegid! Ütlen teile tere tulemast Esto-84 pidustustele ja tuhat korda tere tulemast tänasele 4. ülemaailmsele õpetajate konverentsile ja soovin teile kõigile huvitava ja rikkalikku mõtete vahetust. Möödunud aastakümnete kulg ei ole murdnud eestluse vaimu ei Kodu-ega Välis-Eestis. Eesolevad aastad aga toovad meile suuremaid kohustusi eesti koolipõllul töötajatele. Uued generatsioonid asendavad vanu. Nendele tuleb edasi anda ülesanded ja südamearmastus eesti nooruse vastu, mis on kandnud teid läbi pikkade aastate. Kandugu see vaim edasi uutele generatsioonidele, et veel võiks elada eesti rahvas ja kõlada eesti keel.

Meie tänase tööpäeva aeg on väga piiratud. Meil on palju põlevaid küsimusi arutada, seetõttu olgu tänane päev põlevate küsimuste esiletoomiseks ja aruteluks. Olgu tänane konverents uute ideede vahendamispäevaks täis värskendavaid puhanguid ja ühtlasi jõuandjaks meile igapäevases koolitöös. Kogu Toronto koolipere parimad soovid on täna teiega!

Nüüd me asuksime konverentsi juhatajate valimisele. Mul on hea meel esitada konverentsi juhatajate kandidaatideks Toronto E. Seltsi koolitoimkonna

esimees hr. Hans Lupp, Rootsi eesti koolide esindajana mag. Herman Rajamaa ja U.S.A. Eesti Koolide Keskuse juhataja Gaston Randvee. Palun tõsta käed neid, kes on esitatud kandidaatide poolt. Täna, ja ma palun konverentsi juhatajaid asuda oma ülesannete täitmisele!

Hans Lupp: Ma tänan lp. koosolijaid meile avaldatud usalduse eest ja me püüame teie abiga juhatada koosolekut sõbraliku koostöö vaimus.

Järnevalt valitakse H. Lupi ettepanekul konverentsi sekretäredeks Lilian Bain U.S.A.-st ja Jutta Puhm Kanadast.

Edasi esitab konverentsi juhataja senini registreeritud konverentsist osavõtjate arvu: U.S.A.-st – 24, Austraaliast – 2, Inglismaalt – 1, Kanadast – 30 ja Rootsist – 8 osavõtjat. (Hiljem tuli veel juurde.)

Edasi selgitas hr. Lupp koosoleku korda. Selle järgi tuleb igal sõnavõtjal end nimeliselt tutvustada ja öelda asukohamaa, kust ta tuleb, ja kool, kus ta momendil töötab. Sõna- ja hääleõigus on kõigil, kes on korrakohaselt registreeritud ja kannavad vastavat nimesilti. Külalised võtavad osa konverentsist ainult vaatlejatena. Konverentsi korraldajate soov on, et sõnavõttud ei oleks pikemad kui kaks minutit, kusjuures kasutatakse ka ajanäitaja abi. Sel teel saame suurema arvu sõnavõtjaid oma arvamuste ja seisukohtade esiletoomiseks. Juhul, kui sõnavõtt läheb pikemaks, siis on alati võimalik lasta end panna uuesti sõnasoovijate nimestikku. Kogu meie konverentsi käik helilindistatakse. See on abiks meie sekretäredele ja ühtlasi ka kaotsimineku vältimiseks. Meie helilindistamisaparaadid on väga tundlikud ja registreerivad ka kaugegemalt sõnavõttud, aga võimalike arusaamatuste vältimiseks palutakse kõik

sõnavõttud teha võimalikult selge ja tugeva häälega.

Nüüd olemegi jõudnud konverentsi päevakava kinnitamise juurde. Kas on päevakava kohta sõnasoovijaid? Ma ei näe sõnasoovijaid ja asun selle hääletamisele ja palun käed tõsta neid, kes on kinnitamise poolt. Tänan! Kas on vastuhääli? Ma ei näe vastuhääli. Sellega oleme päevakava ühel häälel kinnitanud ja läheme edasi 4. päevakorra punkti juurde.

Avakõne. Selle esitab mag. Vaike Lugus U.S.A.-st. Ta on meile kõigile tuntud, kuid ma märgikson siiski paari sõnaga, et pr. Lugus on Ülemaailmse Kesknõukogu abiesimees, Eesti Rahvuskomitee Ühendriikides abiesimees noorsoo- ja kultuuritöö alal. Ta on ühtlasi Connecticuti Eesti Seltsi esinaine, elukutseline pedagoog ja Põhja-Ameerika mandril hästi tuntud eesti ühiskonna tegelane.

Vaike Lugus: Lp. 4. ülemaailmse eesti õpetajate konverentsist osavõtjad, armsad õpetajad, kasvatajad ja noortejuhid: teid ma tervitan Eestimaa pojad ja tütreid, kellel kulumud kuumavad töös, kellel südamed rindades soojad, selginud sihid silmade ees. Astuge ette! Nii lausus Emajõe ööbik palju aastaid tagasi ja nii lausub täna eesti rahvas nendele, kes on andunud eesti rahva tuleviku kindlustamisele. Astu siis ette, Sa eesti kooli õpetaja, noortejuhit ja kasvataja, astu ette ja võta vastu tänu möödunud aegade mälestuseks, oleviku kinnituseks ja tuleviku kindlustuseks ja ära ole häbelik! Ära löö oma silmi maha ja lausu: mis mina nüüd! Vaid tõsta oma silmad päikese poole ja oma vaade eesti rahva peale ning lausu uhkusega: Jah, mina eesti õpetaja, pedagoog, jah, mina julgen astuda täna 4. ülemaailmsel eesti päeval sinu ette, eesti rahvas ja teatada, et olen oma kohustusi täitnud andumusega ja suure armastusega.

Ma seisan püstipäi! Armas õpetaja, vastuvaidlejaid Sinu tunnistusele lei-

dub, sest 40 aastat oled Sa teeninud eesti ühiskonda väljaspool Eestit. Sinu töö on tihti toimunud piiratud olukordades, olgu nendeks siis kas ruumide või õppevahendite puudus, lastevanemate loidus või sadade miilide kaugus. Aga Sa ei nurise, ei nurise ka selle üle, et see rahaline tasu Su töö eest on olnud minimaalne või üldse mitte. Sa ei nurise, et Sinust ei tehta filme, et Sinu pilt ei ole ajalehe esimesel küljel. Sa ei nurise, sest Sa oled inimene, kes annab iseennast. Sa võid tõesti uhkusega seista täna meie ees ja öelda: Vaata eesti rahvas, vaata minu töö vilja, vaata seda eesti noorteväge, vaata neid tantsimasi, võimlemasi, laulmasi, vaata neid skaudigaide laagris, noorte konverentsil. Igal pool, kus kõlab eesti keel ja valitseb eesti meel. Seal võid Sa leida tükikese minu tööst. Sul on õigus, sest Sina, eesti kooli õpetaja, kasvataja, pedagoog oled end igavesti talletanud eesti noortesse ja täna on Sinu suupäev, sest täna näed Sa oma töötulemust: eesti noorust tegutsemas.

Sel sügisel möödub 40 aastat, kui põgenesime oma sünnimaalt. Oli vähe, mida saime kaasa võtta, sest põgenemise ajendiks oli elupäästmine, mitte varanduse säästmine. Kuid me päästisime siiski oma kõige suurema varanduse, olgugi et me tol korral ei olnud sellest veel teadlikud, nimelt oma kasvatus ja hariduse. See oli ja on see tegur, miks me oleme võimelised olnud püsima organiseeritud ühiskonnana väljaspool kodumaad 40 aastat. Meie haridus on olnud see tegur, mis on aidanud eesti inimest elada inimkonna ülemistes sfäärides, sellele vaatamata missuguses maailmajaos või riigis ta elab. Oma kindla usu hariduse vajadusse kui rekvisiidi demokraatia ja isikliku vabaduse aluseks, tõime kaasa oma sünnimaalt ja selle oleme edasi andnud oma lastele ja lastelastele. Märt Raud oma teoses „Eesti kool aegade voolus” lausub: „Eesti rahvakooli arengut võime nimetada iseseisvuse kultuuriliseks

suursaavutuseks.” Tõesti selle suursaavutuse viljana võime leida eestlasi igas maailmakaares viljelemas eesti kultuuri ja üles ehitamas ühiskonda paremuse poole. Ka tänased 4. Eesti Päevad on iseseisvuse kultuuri tunnistajaks. Ma olen kindel, et ajalugu asetab õigesse kohta ka eesti õpetaja saavutused vabas maailmas. Kui loeme memuaartekste inimestelt, kes tegelesid rahvaharidusega Kodu-Eestis, siis leiame, et kuigi lõpptulemused olid hiilgavad, tee nendeni oli raske ja täis takistusi enne iseseisvust või iseseisvuse ajal. Kui süda kipub vahel raskeks ja meel nukraks ning pilt tulevikust uduseks, siis haaran kätte raamatu, kus need mehed ja naised, kes olid meie riigiloojad ning meie rahva kasvatajad ja kujundajad, jagavad oma mõtteid ja kirjeldavad olukordi, millest neil tuli läbi käia, siis tahe- tahtmata saab lootus tugevamad tiivad, usk uut jõudu ja mõte hakkab tööle, kuidas lahendada probleeme, mida iga ajajärk inimesel esile toob. Mineviku tundmine annab meile jõudu ja arusaamist olevikus tegelemiseks ja tuleviku kujundamiseks. Sealt voolab ääretu annus optimisismi, ilma milleta eesti rahvas ei saa püsida. Märts Raua memuaaride lugemisel on müllu püsima jäänud kaks lauset: Võimsaks teguriks oli koolmeistrite idealism. Koolmeister seisis noorsoo ja rahva teenistuses kogu oma jõu, hinge ja isikuga. Need laused nagu oleksid kirjutatud Sinu kohta, armas eesti õpetaja! Kas tõesti oleks püsinud eesti kool väljaspool kodumaad 40 aastat, kui koolmeistriteks ei oleks olnud inimesed, kelledel oli ja on lõpmatu annus idealismi ja kes kogu oma jõu ja hingega ehitavad keele- ja kultuurisilda meie esivanemate ja vabas maailmas sirgivate noorte vahel? Sa võid õigusega uhke olla oma saavutustest, sest Sinu õpilastest on omakorda osa õpetajaiks saanud ja järjest rohkem näeme noorema sugupõlve liikmeid asumasa täitma kohustusi meie rahvuskultuuri- ja poliitikaarenil. Tore on

neid näha tegutsemas, korraldamas ja organiseerimas. Need eesti noored, armas kasvataja, on Sinu nähtav tööta- su. Nad on eesti rahva ankur, mis hoiab meie eesti ühiskonda elus. Üks U.S.A. president olevat kord öelnud, et ühtegi inimest ei ole austatud selle eest, mida ta on saanud, vaid selle eest, mida ta on andnud. Sina, eesti õpetaja, kuulud andjate hulka ja nii kaua, kui leidub andjaid, püsib ka eesti ühiskond ja rahvas. Ma tean, et tänasel konverentsil tuleb arutada ka küsimusi, milledele pole kerge lahendusi leida, kuid ma olen kindel, et lahendusi leitakse ja teadkem, et aeg ise annab mõnede- le probleemidele lahenduse. Meil on vaja usku ja armastust. Usku oma töösse ja selle vajadusse ning lõppematut armastust oma rahva, tema saatuse ja kultuuri vastu.

Haridusminister Jaakson lausunud kord järgmised sõnad: „Rahvas ei pea mitte olema ainult sõnakõlksuks, mida me siin-seal pidulikus meeleolus väljendame, vaid ta peab olema meie rahva ja tema kasvatus- e sügavaks veendumuseks, mille alusel me töötame, mille eest me võitleme ja mille eest, kui on tarvis, ka oma elu ohverdame.” Suur ülesanne on pandud Sinu õlgadele, armas eesti õpetaja, kasvataja ja noorteu- juht, suur ja üllas, peaaegu üliinimlik oma nõudmistes; kuid Sa oled üks äravalituist, kellele on antud Taevaisa poolt kindel käsk tegutsemiseks. Õpe- ta oma noorsugu tundma ja teadma oma esivanemate minevikku, päritolu ja olevikku ja tundma kultuuri, eesti keelest rääkimata. Ole valvel, et Sa ei korda kommunistide moonutatud teat- meid! Armasta oma õpilasi ka siis, kui Sa pead neid korralt kutsuma! Anna neile julgust, moraalselt tuge ja eesku- ju! Olgu Sul raugematut jõudu ja kalju- kindlat tahet edasi töötada eesti hariduspõllul. Kristus ütles oma jüngeritele: Te olete maasool. Kui sool tuimaks saab, millega peaks seda siis soolaseks tehtama. Õpetaja on eesti rahva maa-

sool. Kui see tuumaks läheb, kaob ka eesti rahvas. Olgu ja saagu 4. ülemaailmse eesti õpetajate konverentsi järjekordseks tunnistajaks eesti õpetaja idealismist ja teovõimest. Jõudu Sulle, Sa väsimatu tööline eesti rahva viinamäel. Pea vastu, rahvas ja maa!

(Aplaus)

Konverentsi juhataja: Täna pr. Lugu!

Järgmiseks on tervitus mag. Herman Rajamaalt Rootsis.

Herman Rajamaa: Lugupeetud koosiljad! Armsad kolleegid üle maailma! Me oleme täna siia kokku tulnud mitte ilutsemiseks kunagise mineviku radadel, ilutsemiseks selles maailmas, mis on nüüd juba läinud. See oli maailm, kus meil oli palju rohkem noori eesti keelt õppimas ja kus meil oli võrratult palju rohkem noori, kes juba eesti kooli tülles valdasid eesti keelt enam-vähem rahuldavas ulatuses. Meil aga ei ole siiski põhjust ega vajadust selles maailmas ilutseda. Nüüd me viibime ju hoopis teises maailmas, kus valitseb tõsine olukord meie rahvusliku kasvatusel alal. Ajad on muutunud ja me peame muutma ka oma senist teguviisi ja otsima uusi meetodeid ja abinõusid praeguses raskes olukorras edasisaamiseks. Meil aga ei ole põhjust mingiks kahtluseks oma ülesande vajalikkuses ega alustada näit. väitele, et ah, mis te seda eesti keelt enam õpetate, paarikümne aasta pärast on niikuinii eestlus Välis-Eestis kadunud. Selliseid väiteid võime kuulda nüüd juba üsna rohkesti, aga nende kuulmiseks me oleme täiesti kurdid. Me oleme juba jõudnud maailma üldmentaliteedis sellele ajapunktile, mil enam ei kahelda selles, kas meie kodumaa kord vabaks saab. Eile te kõik elasite üle ESTO-84 avatseremoonial tohutu vaimustustormi, mis seal ilmnis. Aga kellelgi ei tulnud vististi meelde mõelda sellele, et see kõik oli võimalik kahel asjaolul. 1) Leidub inimesi, kes olid valmis ohverdama ennast

oma töös eestluse heaks ja 2) et on säilinud eesti keel. Ilma eesti keeleta ei toimuks enam Eesti Päevi ega sellist vaimustustormi, mille tunnistajaiks me eile olime. Nüüd me seisame ülesandele: Eesti Päevadega tekkinud elevust ära kasutada oma rahvusliku kasvatusel tööväljal. Kuidas? Seda tuleb arutada siin ja kohtadel hiljem.

Mitmed meie senised meetodid ja abinõud rahvusliku kasvatusel tööväljal on oma aja üle elanud ja olukorradki on põhjani muutunud. Nüüd on tarvis uuendusi ja selleks on ka tänane õpetajate konverents. Uuendusteks ja ümberkorraldusteks kulub aega ja seda näib meil olevat. Eespool ma juba märkisin, et nüüd enam ei ole küsimus selles, kas meie kodumaa vabaneb võõrast vägivallast, vaid küsimus on veel „millal“. See „millal“ võib üsna kaugel olla ja seetõttu tuleb tõenäoliselt meil veel õige kaua oodata. Aga me teame, et kauaootamine on palju kergem siis, kui meil on midagi head oodata. Ja meil ei ole ju enam paremat oodata, kui ükskord vaba Kodu-Eestit.

Sellele tööle, mis täna siin tehakse, ma toon südamlikke tervitusi Eesti Õpetajate Keskküingu nimel kaugete maade ja merede tagant ühes harda sooviga, et 4. eesti õpetajate ülemaailmse konverentsi töös oleks rohkesti edu ja häid lootusi tulevikule.

(Aplaus)

Konverentsi juhataja: Me oleme nüüd jõudnud 6. päevakava punkti juurde — ülevaadet asukohamaade eesti koolidest. Esimesena on sõna U.S.A.-st meile kõigile väga hästi tuntud kooli- ja ühiskonnategelasel, Eesti Koolide Keskkuse esimehel Gaston O. Randveel.

Gaston O. Randvee: Esto-84 puhul, mil on nii palju vaimustust, elevust ja suurt optimismi, ma pean kahjuks tooma teie mõttesse natuke pessimismi eesti koolide alalt U.S.A.-s. Aga see on elurealiteet, millele peame kainelt vastu vaatama. Kui ma 15 aastat tagasi

hakkasin korraldama statistikat eesti koolide kohta U.S.A.-s, siis oli 14 koolis 450 õpilast. Kaks aastat tagasi oli õpilaste arv langenud 193-le ja mõned koolid olid tegevusest välja langenud. Võidakse küsida: mis on sellise tagasimineku ajendiks? Üheks ajendiks on madal sündimus ja teiseks – segaabi-elud. Paljudes segaabi-eludes on kodukeeleks täielikult inglise keel ja sealt tuleb vähe lapsi eesti koolidesse. U.S.A.-s oli möödunud õppeaastal 140 perekonda, kust tuli lapsi eesti koolidesse. 1/3 nendest oli segaabi-eludest.

Eesti keele oskus on järjest tagasi minemas, 20-25 % õpilastel on eesti keel väga vaevaline, nende hulgas on 7-8 % neid, kes on eesti keele suhtes täiesti umbkeelsed. See on meie elureaaliteet, millele me peame vastu vaatama ja ma usun, et see probleem esineb ka teistel maadel, näit. Rootsis ja Kanadas. Üldiselt ei keeldu koolid vastu võtmast umbkeelseid, ainult paar kooli ei taha neid näha. Lastevanemaile on esitatud nõue eesti keele järjekindla kasutamise kohta kodus ja et nad peavad järjest kontrollima laste õpitööd. Kas seda nõuet ka täidetakse, see on suure küsimärgi all, sest tähelepanekud näitavad, et meie perekondades esineb teatud hoolimatus sel alal. Aga hea seegi, et ka puuduliku eesti keele oskusega või koguni umbkeelseid lapsi eesti kooli tuuakse! Meil on ju rohkesti lapsi, kellele kodus eesti keelt ei õpetata ja keda ka eesti kooli ei saadeta. Hiljem olen ma kuulnud, et sellistel eesti noortel, kui neile täiskasvanuks sirgudes selgub nende eesti päritolu, tekib häbitunne eesti keele oskamatusse pärast. Paljud süüdistavad oma vanemaid neile eesti keele mitteõpetamise pärast – vanemate patud nuheldakse laste kanda. Üks koolijuhataja kirjutab: „Ümbruses on eesti lapsi, aga vanemad ei too neid eesti kooli. Need lastevanemad on noorema generatsiooni liikmed. Vabanduseks esitatakse laste suurt ülekoormatust muude üritustega. Eesti Õpetajate

Keskühingu „Bülletäänist” nähtub, et sama vabandus esineb ka teistel maadel. Tõeliselt on siin tegemist paljudel lastevanemal esineva arusaamise puudumisega eesti keele säilitamise vajadusest ka võõrsil.

Vaadeldes õpetajate suhtumist koolitöösse, siis ma mainiksin, et see on väga optimistlik. Nad teevad oma tööd suure innu ja idealismiga, sellele vaatamata et U.S.A. eesti koolides ei saa õpetajad tasu, ainult mõnes üksikus kohas tasutakse sõiduraha. Nende tasuks on tööõõm, kui nad näevad oma töötulemusi.

Eesti Koolide Keskus püüab igati koolitööd abistada. Me oleme rohkesti teinud paljundusi õpikuist, mis on käibelt lõppenud. Eesti Koolide Keskuse juures töötab paralleelselt Eesti Kooli Fond, kust koolid saavad majanduslikku toetust. Eesti Koolide Keskus saab ise oma töö teostamiseks üsna tõhusat toetust Eesti Rahvuskomiteelt ja see on küllaltki rahuldav, nii et me võime oma tööd edasi arendada.

Oma ettekande lõpetuseks ma mainiksin, et eesti koolide õpetajad U.S.A.-s ei ole mitte väsinud, vaid kõik nad on valmis vastu minema veel suurematele kohustustele, mis neid ees ootavad. Täna väga!

(Aplaus).

Konverentsi juhataja: Nüüd on järjekorras sõna Austraalia esindajal mag. Tiiu Salasool.

Tiiu Salasoo: Lugupeetud konverentsist osavõtjad! Kõigepealt häid tervitusi Austraalia eestlastelt! Ega minulgi ole teile nii väga häid uudiseid tuua. Probleemid, milledest hr. Randvee jutustas, esinevad palju akuutsemal kujul Austraaliaski, kus meie ühiskond ja õpilaskondki on palju väiksem. Aga alul ma jutustaksin natuke rõõmsamaist uudistest.

Paari viimase aasta jooksul on Austraalias võimaldunud hakata õppima eesti keelt ka riigikoolide ametlikus

süsteemis. Seda on praegu võimalik teha kahes osariigis: Uus-Lõuna-Walesis ja Victorias, ja nimelt gümnaasiumitasemel. Juba 1979 hakati õpetama eesti keelt Sidneys keeltekoolis laupäeviti. Laupäevased keeltekoolid kuuluvad riiklikku koolidesüsteemi ja need asutatakse vähemusrahvuste keelte õpetamiseks. Õppetöö toimub laupäeva hommikul 2 1/2 tundi ja selle tulemused kantakse õpilaste koolitunnistustele. Gümnaasiumi lõpetamisel küpsuseksameid õiendades võivad meie noored teha eksami ka eesti keeles. Seda võimalust on senini kasutanud 10 õpilast Sydneys ja üks õpilane Melbournes. Selle võimaluse me saavutasime oma noortele alles pärast pikki aastaid kestnud võitlust. Me lootsime, et lastevanemad nüüd hakkavad suuremal arvul oma lapsi eesti täienduskoolidesse saatma ja siis hiljem laupäeviti keeltekoolide kaudu lapsed saaksid eesti koolides õppimisest ka mingisugust praktilist kasu. Kõrgemaisse koolidesse edasiminekul mängivad küpsuseksamil saavutatud hinded väga suurt rolli, sest 10 parima aine hinded liidetakse. Kui kõrge saadud summa on, see otsustab missugusesse ülikooli keegi pääseb või ei pääse üldse. Eesti keele õppijad on senini saanud väga kõrged hinded eesti keeles ja see on neid aidanud pääseda kõrge- ja hariduse värvavasse.

Kahjuks ei ole seni veel jõutud sel teel eesti keele õppijate arvu palju suurendada, see peaks olema palju kõrgem senisest. Eelpool öeldule ma lisaksin veel eesti keele õppimist kõrgemal tasemel ka Adelaides, Lõuna-Austraalia osariigis. Seal ei toimu küll eesti keele õppimine riikliku koolisüsteemi raamides, kuid seda on senini kasutanud tosin õpilast. Viimase viie aasta jooksul on 72 õpilast õppinud eesti keelt kõrgemal tasemel ja 11 neist on õiendanud eesti keele eksami küpsuseksami raamides.

50-ndaail aastail oli meil kaheksa täienduskooli 200 õpilasega. Praegu on

üks täienduskool kümne õpilasega. See on väga suur tagasimineku, aga see üks kool veel kestab.

Meie raskused ei ole mitte õpilaste vähesuses, vaid ka õpetajate vähesuses. Eestis oma väljaõppe saanud õpetajad hakkavad juba väga vanaks saama ja Austraalias õppinute eesti keele oskuse ei ole enam nii hea, et nad sobiksid seda ka lastele õpetama. Peamised õpetajad peaksid olema laste emad, aga nende on see ülesanne väga raske, kui ei ole mingit väljaõpet eesti keele õpetamiseks võrkeelena umbkeelseile lastele. Selleks on vaja eritreeningut. See on küsimus, mida peaksime arutama hiljem. Esijoones on meil vaja käsiraamatuid eesti keele õpetamiseks umbkeelseile lastele, sest meil leidub inimesi, kes ei ole mitte elukutselised pedagoogid. Kuigi on neil väga vähe aega, aga siiski armastust eesti laste õpetamiseks. Meil oleks võib-olla vaja ka lastevanemaile vastavat käsiraamatut eesti keele õpetamiseks koduõpetuse raamides. Ma lõpetan ja soovin õnne ja edu tänasele konverentsile.

(Aplaus).

Konverentsi juhataja: Nüüd palun Rootsi esindajat dr. Ivar Paljakut sõnata. (Aplaus).

Ivar Paljak: Ma räägin paari sõnaga eesti koolidest Rootsis ja märgiksin kohe alguses, et meil on kaks koolisüsteemi: 1) nn. traditsioonilised eesti koolid, mis me oleme aastate jooksul oma jõuga välja võidelnud ja teiseks, uus koolisüsteem, mis viimaste aastate jooksul on hakanud rohkem levima, nimelt kodukeele õpetus. Traditsionaalsete koolide kohta võiksin öelda niipalju, et meil on neid nelja liiki: mängukoolid, neid on viis umbes 70 õpilasega, kaks korralist algkooli Stokholmis ja Göteborgis kokku 139 õpilasega, õhtugümnaasium, võiks öelda eratunnid väga vahelduva õpilaste arvuga. Käesoleval aastal lõpetas 8 õpilast. Edasi on meil ka täienduskool, millede arv aga

pidevalt kahaneb. Neid on veel alles neljas keskuses umb. 50 õpilasega. See-ga kõik kokku umb. 250 õpilast.

Sellele lisandub nn. kodukeele õpetus ja ma tahaksingi peatuda selle juures. 1975. a. kehtestatud sisserännu seaduse järgi on sisserändajail Rootsis praegu võimalik nn. võrdsuseks, valiku vabaduseks ja koostööks kohalike võimudega. Võrdsus tähendab, et sisserändajate lastele antakse teadmiste omandamiseks samad võimalused kui rootsi õpilastele. Valikuvabadus tähendab säilitada ja arendada oma kodukeelt. Selle eesmärgiks on aktiivne kakskeelsus. Rootsi võimude eesmärgiks ongi, et sisserändajad oleksid kakskeelsed, et nad tunneksid end kodus kahes kultuurivaldkonnas. Kolmas põhimõte on õigus mõjutada omaenda olukorda kooli alal koostöös Rootsi riigivõimudega. Praegu on Rootsis kokku umbes 100.000 välisõpilast. Nendest kasutavad kodukeele õppimise võimalust ca 60.000. Suurimad grupid on soomlased — ligi pool sellest arvust —, jugoslaavlased ja hispaanlased. Eestlased on umb. 50 rahvuse hulgas 20. kohal. Vastavas ankeedis on üles andnud 633, et nad on eestlased, aga kodukeele õppimisvõimalust kasutab praegu umb. 200, s.o. 30 % nendest, kes on end eestlastena üles andnud.

Kuidas toimub kodukeele õpetuse teostamine? Sellel alal on meil neli probleemi: kontakt õpilastega, vastavate õpetajate leidmine, õppekavad ja õppetöö praktiline korraldamine.

Kontakt õpilastega saavutatakse Statistika Keskbüroo kaudu, kus selgitatakse eesti päritoluga õpilased. Leitud eesti õpilaste kohta läheb vastava kogukonna kaudu informatsioon lastevanemaile kodukeele õppimisvõimaluse kohta. Edasi järgneb lastevanemate algatus. Eestlaste osas, nagu kuulsite eespool, on 30 % aktiivsed ja kasutavad seda oma lastele eesti keele õpetamise võimalust. Miks nii vähe? võidakse küsida. Põhjusi on mitu. Osalt lastevane-

mate loidus lastele eesti keele õpetamise vastu. Aga suurem põhjus esineb selles, et osa meie noori on eesti keele suhtes juba umbkeelsed ja ei ole sobivat õppematerjali-õpikuid eesti keele õpetamiseks võõrkeelena. Eriti suureks murelapseks on vastavate õpetajate puudumine.

Ma võtaksin kokku ainult meie põhi-probleemid:

1) laste ikka puudulikum eesti keele oskus;

2) umbkeelseile õpilastele kohandatud õpikute puudumine;

3) kodukeele õpetustöö koordineerimine, suunamine eesti ringkondade poolt, sest praegu käib kodukeele õpetus täielikult oma initsiatiivi järele. Õpetajad töötavad omal jõul ilma suunamiseta. Tuleme tagasi nende probleemide juurde pärast. Suur tänu!

(Aplaus).

Hans Lupp: Ma annaksin nüüd ülevaate eesti koolidest Kanadas. Eesti koole/täienduskooli töötas möödunud õppeaastal peale Toronto veel kolmes eestlaste keskuses Ontario: Hamiltonis, Londonis ja Sudburys. Samuti töötavad elujõulised koolid Vancouveris ja Montrealis. Õpilaste üldarv on umbes 375. Selles arvus on Toronto Lasteaia 90 õpilast ja Toronto täienduskoolide 230 õpilast. Toronto täienduskool on suurim eesti õppeasutus vabas maailmas. Õppejõudude üldarv on Kanadas 48. Eesti koolid Kanadas töötavad igal nädalal, välja arvatud Montreali täienduskool, mis töötab ülenädaliti.

Kanadas domineerib nüüd föderaalvalitsuse mitmekultuuri toetamise poliitika. Seetõttu on nüüd meie koolide tegevuse majandamine muutunud palju kergemaks. Seda võib ütelda Ontario ja ka mõne teise provintsi kohta, kus valitsused toetavad mitmekultuurilist poliitikat. Väikestele koolidele ei ole sellel poliitikal suurt mõju, kuid Toronto 230 õpilasega täienduskoolile on selle

mõju osutunud väga oluliseks. Nii oli föderaalvalitsuse toetus möödunud õppeaastal ligi 6.000 dollarit, millele lisandub Ontario haridusministeeriumi toetus. Koostöös olles koolivalitsusega nende nn. keelepärandi õpetamise programmi raames, saavad osa meie lasteaiad, algkooli ja keskkooli õppejõududest võrdse tasu Kanada õpetajatega. Meie õpilased saavad tasuta kõik õppevahendid, õpikud kaasa arvatud.

Meie tegevus toimub viies erinevas harus: algkool, keskkool, gümnaasium, eesti keele kursused ja õpikute ja noorsooraamatute kirjastamine. Sel teel oleme rahuldanud meie oma ja ka teiste maade eesti koolide vajadusi õppearaamatute osas. Senini on kirjastatud 20 teost.

Eeloleval sügisel möödub 35 aastat algkooli, 20 aastat keskkooli ja 2 aastat gümnaasiumi asutamisest. Algkooli kursuse on lõpetanud 1.279, keskkooli 425 ja gümnaasiumi 19 õpilast. Meil on seega tegemist pikema aja kogemustele ja saavutustele tugineva rahvusliku kasvatus- ja õppeasutusega. Noorimaks tegevusharuks on täiendusgümnaasium. Selle õppekavas on ka huviringide tegevus, kus tegeldakse selliste aladega nagu: ajakirjandus, laul ja muusika, teater ja seltskondlike tantsude õppimine. Kooli õppekava on seega erinev nii eesti alg- kui ka keskkooli tavalisest programmist. Endiselt on esikohal eesti keele oskuse suuline ja kirjalik arendamine, eesti keeles vajalike väljendusvormidega tutvumine, eesti rahva saatus jälgimine, rahvusliku identisuse tugevdamine ja noorte ettevalmistamine edukaks tööks eesti ühiskonnas oma rahva vabadustaotluse edasiviimisel.

Eesti keele ja oma rahvuse säilitamises oleme vaba maailma eestlastena siin Torontos kõige eelistatavamas olukorras. Laste ja noorte rahvuslik kasvatus ja õpetus võib eesti kodudele abiks olles toimuda lasteaias 4 aastat, algkoolis 6, keskkoolis 3 ja gümnaasiumis 2 aastat. Seega 3.–18. eluaastani

kokku 15 aastat, kui ta gümnaasiumi lõpetab. See peaks võimaldama eesti keele oskuse sõnas ja kirjas koos vajaliku rahvusliku kasvatusesega. Tõendit selleks ei ole vaja otsida kaugelt. Mõelgem ainult Ülemaailmsete Eesti Päevade organiseerimisele, ettevalmistamisele ja tegelikule teostamisele. Mitmed sajad meie endisi ja praegusi õpilasi on andmas oma asendamatu panust mitte ainult kaasategi jätana, vaid ka tegelike juhtidena. Kogu eeltoodu tohiks olla üheks kujukaks näiteks eesti kodu ja kooli omavahelisest koostööst. Ma tänan!

(Aplaus).

Konverentsi juhataja: Järgmiseks peavakorrapunktiks on järjest tähtsamaks osutuv teema „Eesti keele õpetamine võõrkeelena”. Selle ettekande esitab meile pr Helgi Nippak, kes on kutseline pedagoog ja kauaaegne Toronto täienduskooli õppejõud, eriti meie nn. eriklassis, kus ta on õpetanud eesti keelt võõrkeelena.

Helgi Nippak: Ma olen täna siin palju kuulnud eesti keele õpetamisest võõrkeelena. Ka varem on sellest rohkesti juttu olnud õpetajate ülemaailmsel kokkutulekul, ajakirjades ja mujal. Mul on ülestähendusi siin tahvlil, mille all ma mõtlen kõnelda. Need, kes õpetavad umbkeelseid lapsi, peaksid olema väga positiivsed, heatahtlikud ja leidlikud laste kui ka nende vanemate vastu. Tunnid peavad olema hästi ette valmistatud ja eriti huvitavad. Lastel peab olema tunne, et on tore käia eesti koolis. Seda tunnet tuleb lastele sisendada nende toredate saavutuste kaudu, mida on nad hästi teinud, ja alati neile öelda: „tore”, „braavo”, „küll on kena” jne. Sel teel näevad ka vanemad ja vanavanemad, et nende lapsed tõesti lähevad edasi oma õpinguis ja on rõõmsad oma tööös.

Mispärast tahab laps, kes ei kõnele eesti keelt, käia eesti koolis? Mis on tema ja ta vanemate eesmärk? Mis on

õpetajate eesmärk, kui nad umbkeelsele eesti keelt õpetavad? Vastused neile küsimustele peab olema eesti ühiskonnal, see peab olema aktiivne nagu see on siin Torontos. Suur ja väga aktiivne ühiskond on meil abinõuks, mis tõmbab meie noori eesti keele õppimisele ja üldse eestluse juurde. Laps tahab minna eesti suvekodusse, kus räägitakse ainult eesti keelt, tahab minna rahvatantsurühma, tahab minna skaudi-gaidi organisatsiooni. Suuremaks saanud, tahaks noor minna eesti akadeemilisse organisatsiooni, aga nendes räägitakse ainult eesti keelt. Ma tean neid lapsi, kui nad on jõudnud juba vanemasse ikka, kes heidavad ette oma vanemaile, miks nad ei ole neile eesti keelt õpetanud. Ta tahaks minna Jõekäärule, aga ei saa sinna oma umbkeelsuse pärast. Eesti kooli me võtame vastu kõik, ka umbkeelsed ja paigutame viimased eriklassi ja anname neile seal ühes eesti keele intensiivse õpetamisega lootusi, et ta mõne aja pärast pääseb harilikku klassi – ja seda igatsevad kõik ihust-hingest! Mina olen optimist ja loodan, et kõik eriklassi õpilased saavad ikka edasi minna täiendus-kooli tavalisse klassi.

Edasi läheksime õppemetoodika juurde võõrkeele õpetamisel. Ma ise töötan prantsuse keele kui võõrkeele õpetajana ja olen selleks ka vastava ettevalmistuse ühes diplomitega saanud. Kanada koolides kasutatakse puhtvõõrkeelte õpetamisel teistsugust metoodikat kui keele õpetamisel, mida lapsed juba mõnevõrra oskavad. Mina õpetan oma õpilastele prantsuse keelt ainult prantsuse keele abil, inglise keelt kasutan väga harva. Lastele meeldib selline menetlus. Ka eesti umbkeelsele lastele eesti keelt õpetades peaksime kasutama sama õppeviisi vähemasti 90 protsendi ulatuses täiesti eesti keeles ja ainult vähesel määral inglise keelt abiks võtma, näit. tõlkeharjutuste puhul. Ka kodutöödes peame kasutama ikka eesti keelt, et vanemad või vanavanemad

saaksid aidata lapsi.

Meil Torontos on kolm õppetundi nädalas. Iga õppetund on 40 min., seega 3 x 40 min. klassis töötamist (iga õppetunni järel on 5-minutiline vaheaeg). Sellest ajast ei jätku ja me peame kodud appi võtma kirjalike kodutööde abil. Selleks olen ma valmistanud stentsiile, mida tuleb iga aasta uuendada, sest klassi tase teiseb järjest. Nagu te näete siin, on neid kahes osas: üks on 'ilm' ja teine on 'kehaosad'. 'Ilm' on vana materjali kordamine ja 'kehaosad' on uue materjali esitamiseks. Allpool on testid ja hinnangud. Oma kogemuste järgi olen ma veendunud, et ilma testideta õppimine üldse ei edene. Õpilased peavad teadma, et neil on iga kahe nädala tagant väike töö – see teadmine paneb neid rohkem õppima ja teeb nad ka julgemaks.

Ma olen 3 x 40 min. jaotanud seitsmesse faasi, sest selline jaotus hõlbustab võõrkeele õpetamist ja õppimist. Esimene faas on mänguline algus. Õpetaja peab tegema midagi mängides, et laste huvi tema poole pöörata. Kui lapsed klassi tulevad ja istuvad, seal õpetaja tahab neile 'tere' öelda. Mina olen õpetaja ja teie olete õpilased. Ma võtan ühe väikese laulu, mille ma tõlkisin. Ma ei laula prantsuse keeles, vaid eesti laulu „Kägu”. See käib nii: Õpetaja laulab „Tere, tere! Kuidas käib Su käsi?” Lapsed laulavad: „Tere, tere! Kuidas käib Su käsi?” Õpetaja laulab: „Pole väga viga!” Lapsed laulavad: „Pole väga viga!” Ja siis laulame kõik koos: „Tere, tere! Tore olla koos!” Laulame veel korra ja neil on varsti see peas. Lapsed tahavad selliseid asju. Kui see vahel ära jääb, siis küsitakse kohe: „Kuhu jäi meie laul? Miks me ei hakanud sellega?” See esimene osa peab olema väga lühike. Võib seal tarvitada ka käenukkusid. Nemand tervitavad lapsi, kui need on väikesed. Võib kasutada ka kinnasnukkusid – sama asi. Vahest sobib ka lühike jutt piltidega. Nad vaatavad õpetaja poole ja on valmis

eesti keelt õppima.

Nüüd nr. 2 – vana materjali kordamine. Siin on teema 'ilm'. Missugune on tänane ilm? Lapsed vastavad. Üks laps vastab – ilm on tuuline. Ilm on külm. Ilm on kole. Terve aeg on see väga aktiivne tunnioosa, mil lapsed peavad üksikult või koos vastama. Kui on vanemaid lapsi klassis, siis olen ma andnud neile tööd rohkem kui neile, kes on nooremad, sest nooremad ei jõua nii palju kui vanemad. Kui laste kodutöö on hästi tehtud, siis nad saavad kas ühe tähe või mingi kleebitava looma, nagu te näete seal oma töö peal. Nad peavad ka kordama ja ütleva mulle, mis nende lehel on ja on kõik ka peas. Mitte ainult kirjalikult, sest suusõnaline osa on niivõrd tähtis.

Uue materjali esitamine peab toimuma nii, et lastel pole midagi laua peal lahti, ei ole mingisuguseid töid, vaid nemad ise ja nende tähelepanu. Nemad vaatavad õpetaja poole ja siis algab uue materjali esitamine. Sest kui neile anda kätte uued paberid, näit. kodutöö, siis nad vaatavad hoopis neid. Nende tähelepanu ei ole õpetajaga, kes just sel ajal proovib neile õpetada midagi tuluut. Ma võtsin näit. teema: Pea või kehaosad. Tahvlil on üks joonistatud ja küsida: mis see on? Kui küsida kõigepealt ühte last, kes kunagi ennem ei ole ütelnud, siis võib juhtuda, et ta ei tea seda, ta tunneb piinlikkust. Seetõttu lasta kõigepealt rühmas vastata ja siis lasta vastata üksikult, siis julgevad kõik vastata. Kehaosad on ka selles raamatus, kust õpime eesti keelt. Sellest raamatust võime vanemale grupile rohkem tööd anda. See on väga tore raamat eriklassile.

Kas lapsed on aru saanud kõike seda, mida olen õpetanud: see on pea, see on silm, need on silmad jne. Seda lasen ma lastel selgitada. Ma kutsun ühe lapse välja ja panen tema õpetajaks, kes küsib teistelt lastelt: mis see on, mis need on? Jne. Mida nooremad lapsed on, seda vähem tuleb korrada õpetada,

vanemate lastega saab rohkem teha. See kordamine võib vahest tunduda üleliigsena, aga see ei ole seda. Siin kehtib põhimõte: mida rohkem korrata lasta, seda rohkem jääb õpilastele meelde. Sel puhul ei tarvitse meil minna eesti keele morfoloogiasse ja rääkida näit. käänetest ja pöördetest. Kodutööde väljajagamisel on natuke inglise keelt vaja, et nad saaksid kindlamini aru, mida neil tuleb kodus teha. Järgmisel tunnil nad peavad teadma seda kõike, mida kodutöös nõuti, ka päheõpitut. Muidu ei saa nad tähte, sest tähe saamine on lastele hirmus tähtis asi.

Sellises võõrkeele õpetamistöös on mängul väga tähtis roll. Me teeme mängu tunni lõpul, siis on lastel tore tunne. Oleme harrastanud ka kaardimänge. Iga kaardi peal on kaks igast liigist, näit. kaks hobust, kaks tibu. Kaardid segatakse ja pannakse tagurpidi lauale. Tuleb kaks kaarti ülespidi panna. Kui paari ei saa, siis ei saa endale, aga pead ütleva: see on hobune, see on tibu. Kui saad paari, on muidugi hästi. Ütled mitmuses: need on hobused. On muidugi raskusi: hobune – hobused, aga lapsed õpivad sel teel kõige hõlpsamini. Kes saab kõige rohkem paare, see on võitja.

Eespool oli juba märgitud, et ma ei õpeta neile eesti keele morfoloogiat ega ütle näit. et see on kaasütlev käänne. Aga ma ütlen -ga lõpp, näit. ma sõidan autoga, rattaga, trammiga, ja ütlen neile tõlkes **with and by** ja nad õpivad heameelega selle ära ja panevad mõnikord -ga lõpu ka naljakatele sõnadele otsa. Vahel harrastame ka meeskonnamänge. Ma sean lapsed kahte meeskonda. Mõlemas meeskonnas tõuseb üks laps püsti ja peab kiirelt andma vastuse. See võib olla arvutamise alalt, näit. kuus ja kuus on . . . Ja ta ütleb: 12. Kes sai 12, saab endale punkti. Kes saab kõige rohkem punkte, see on võitja. Lastele meeldib väga seesugune mäng. Seesuguse kahe meeskonnamängu

guga saab isasuguseid juba õpitud asju korrata. Ta peab esimesena ütleva värvi ja siis selle eseme, näit. beež müts, beež tuhveld, punane . . ., sinine . . . jne. Meeskond, kes saab rohkem punkte, see võidab. Kõik tahavad olla võitjad, kõik tahavad võita!

Õpilasi tuleb rühmitada nende teadmiste ja võimete taseme kohaselt umbes nii nagu seda tehakse liitklassides. Ühele rühmale tuleb mingi iseseisev töö või ülesanne, mis lahendatakse vaikselt. Samal ajal õpetaja töötab teise rühmaga ja järgmisel pooltunnil jälle vastupidi. Sellise õppeviisi kaudu me läheneme ka eriklassis individuaalse tööviisi rakendamisele. Selle otstarbekohane teostamine toob õpetajale rohkemki lisatööd, aga see tasub ennast mitmekordselt.

Nüüd teemad, mis on tõesti kasulikud selles õppekavas: värvid, ilm, kehaosad, riietusesemed, lauanõud, keedunõud, puuviljad, aedviljad, juurviljad, arvud, käskiv kõneviis, tegusõnad, mööbel, toad, majad, kodutalu, loomad, eitav kõneviis, aastaajad, lihtminevik. Vanemate õpilastele eesti keele idioomid, eesti vanasõnu ja Eesti kaart, kust kohast on tema vanemad ja vanavanemad Eestist tulnud. Eesti kaardi ja vanemate ja vanavanemate päritolu ja asupaikade abil nad saavad mingisuguse ettekujutuse Eestist, selle pealinnast ja üksikuist kohtadest. See huvitab lapsi ja nad jutustavad meeleldi kuuldust Eesti kohta.

Ja viimane punkt – laulud ja mängud. Lihtsamad laulud lauldakse klassis õpetaja kaasabil. Meil on oma eriklassivihik, mis on igal lapsel. Meil on õnneks ka klaver klassis, mille abil saame laulda omaenda laule, mis on kerge- mad täienduskoolile määratud lauludest. Olen ka tõlkinud inglise keelest eesti keelde laule, mis on huvitavad ja õpetlikud.

Olen harrastanud tihedat koostööd kodu ja kooli vahel. Kodud saavad näha tehtud teste ja hinnanguid nende

kohta. Kõik märkmed teen ainult eesti keeles, sest ma leian õige olevat, et lapsevanem loeks kõike oma kodukeeles. Õpperaamatuist ma nimetaksin „Õpime eesti keelt”, mis on väga hea ja sobiv eriklassile. V. Lenki „Eesti keele harjutustik” ja „Õpeta mind lugema” on natuke rasked eriklassile.

Olen proovinud teile esitada, kuidas kõige paremini saaks eesti keelt võõrkeelena õpetada. Palju õpetlikke mängu, laule, pilte ja muud konkreetset õppematerjali peaks olema alati käepärast. Palju rohkem eestikeelset vestlust kui kirjatööd klassis. Palju suusõnalist kordamist. Suurem osa õppetööst peab toimuma eesti keeles. See ei aita, kui õpetaja räägib klassis kaks tundi inglise keeles ja laps ei õpi mitte midagi. Ma tänan!

Edgar Marten: Täna laudkonnast tuluse põhiliseks eesmärgiks on otsida uusi suundi ja praktilisi töövõimalusi seniste töötajajärgede parandamiseks ja olukordadest tingitud eesti keele õpetamise probleemide vaatlemiseks ja praktiliste võtete leiutamiseks ja ideede andmiseks, et eesti koolitöö võiks edasi areneda ja vaatamata igal maal esinevate erinevatele probleemidele võiks siiski edasi viia eesti ühiskonda ja õpetada nende noori eesti keeles. Minu soov on, et me tänase arutelu juures jätaksime kõrvale üldised probleemid, mis on meile kõigile ühised. Selle asemel keskendaksime oma tänase keskustelu küsimustele, milledega meil tuleb koolitöös iga päev tegelda, et senisele heale alusele rajatud koolitööle tuleb leida uusi võtteid ja ideid, kui me tahame eesti koolitööd edasi viia. Meil on vaja mingit kontrolli kodu- ja koolivahehelise töö täpsemaks kontrollimiseks. Meil on vaja suuremat ja pikemat kooliaega. Selle teostamisvõimalusi tuleks täna selgitada. On tarvis kontrollida laste kodust koolitööd – kuidas seda teostada? Oleks tarvis välja töötada mingi süsteem, mis annaks vastuse küsimusele, mida kodudes tehakse. Meil

ei jätku enam ajast, mis on meil praegu kasutada koolitundideks ja -töök. Kuidas senist aega suurendada? Kuna meie laste kodudes saadav eesti keele oskus väheneb järjest, siis me peaksime leidma rohkem aega koolis selle süvendamiseks. Kas me peaksime õppeainete esitamist ja kooli tunnikava muutma? Milliseid võimalusi oleks eesti keelele suurema rõhu asetamiseks? Ma jään nüüd põnevusega ootama, milliste ideedega tänasel konverentsil välja tulla. Nüüd on sõna Vancouveri eesti kooli juhatajal Krista Tanneril.

Krista Tanner: Ma tänan. Kõigepealt tahaksin ma öelda, et mul on haruldast hea meel viibida teie keskel. Seda ei juhtu tihti. Ilma pikemate seletusteta esitaksin ma paar ideed, mis on mulle pähe tulnud.

Esiteks. Algkoolialised lapsed on kõik alla 13–14 aastat vanad. Me ei tohi õpetada neid kui 15–16-aastasi lapsi. Seetõttu peaks väiksemate koolide olukorras eesti keele õpetus algkoolitasele piirduma ainult kõnekeelega ja vahest kõige algelisema kirjaõpetusega. See tähendab, kuidas hääldada ja kirjutada tähti, kuidas kirjutada topelt häälikuid jne. Grammatika on meie koolis üle jõu. Meil pole mõtet piinata oma lapsi sellega, et me õpetame neile: see kääne ja teine kääne, see pööre ja teine pööre. Mitte et nad teaksid, et see on sisseütlev või seestütlev või ükskõik mis kääne. Grammatika kui keele õpetus peaks olema õpilastele, kes ise tõsise huviga tulevad eesti kooli. Mitte nendele, keda vanemad toovad kooli. Seetõttu peaksid keelekursused olema nendele, kes tõesti on eesti keelest huvitatud.

Koos kõnekeelega me peaksime pakuma ka midagi Eesti kohta. Aga mitte meie ajalooramatuid. Meil peaks olema ajalooramat, mis koosneb 20 leheküljest. Üks pilt ja üks väike kirjeldus tähtsamatest sündmustest. Oma õppematerjali välist taset peame tõstma samale tasemele, mis on Kanadas

ja Ühendriikides. Meie õppematerjalid ja kõik pildiraamatud peavad olema värvilised, mitte must-valged. Ma tean, see maksab ränka raha. Aga kas siiski üks värviline pilt ei ole väärt kümme must-valget?

Need on minu lihtsad ettepanekud. Vahest pärast räägiksime pikemalt. Ma tänan!

Helgi Nippak: Mina sooviksin saada vastuse küsimusele, mis mind väga koormab: uute õpetajate juurdekasv. Meil on tõsine vajadus uute õpetajate järele. On küll suur % õpetajaid, kes on tahtelised eesti koolis töötama ja ka eesti keelt õpetama, aga nende eesti keel ei ole küllalt tugev. Selle halva olukorra parandamiseks peaksime korraldama eesti keele kursusi, kus nooremad ja vanemadki õpetajad oleksid koos. Minagi sooviksin sellistest kursustest osa võtta, et parandada oma eesti keelt. Sellistest kursustest võiksid ka näit. noortejuhid osa võtta. Millal ja kuidas neid kursusi korraldada, seda tuleks arutada, niisamuti õppejõu leidmist ja muid asju.

Kersti Linask USA-st: Eesti kooli tuletik oleneb raamatuturu ja lugejate arvust ja kvaliteedist. Käesoleval ajaloohetkel ei paista meil olema kirjaniike puudust. Neid meil ikka sirgub, vaid lugejate, eriti kriitiliste lugejate puudus. Seetõttu näen mina meie koolide suuremat töövälja ja panust selles, et seal käies ja õppides noored harjuksid lugema. Ja lugemine on suurel määral harjumus. Sel puhul peab olema täidetud kaks nõuet: et raamatud oleksid saadaval ja teiseks, et me nõuaksime oma noortelt lugemise alal palju rohkem kui senini oleme seda teinud. Alammääraks peaks olema üks raamat kuus.

Aire Salmre: Mina tahan rääkida New Yorgi eesti koolist. Meie kool on 35 aastat vana ja ta on suurim eesti kool USA-s. Hr. Randvee rääkis pessimistlikult meie koolide olukorrast USA-s, aga mina olen optimist. Heal ajal oli

meie koolis 120 õpilast. 10 aastat tagasi hakkasid meie lastevanemad nõudma meie kooli juurde keskkooli, kus saaksid meie teismelised, kes lõpetavad 7-aastase kooli, edasi õppida. Nüüd on see keskkool töötanud 10 aastat 3-klassilisena ja sellest on nüüd kuus lendu välja tulnud. Tänavukevadine lend – 7 õpilast – valmistas meile suure üllatuse – nad esinesid sooviga jätkata õppimist eesti koolis veel ühe aasta ja nii on meie keskkool nüüd 4-klassiline noorte endi algatusel.

Aho Rebas: Minu vaatevinklis on Göteborgi Eesti Algkool, mis on täisajaline 6-klassiline kool ja töötab riigi toetusena. Meil on 47 õpilast ja kuus õpetajat, kes töötavad iga päev täisajaga. Ma tahaksin natuke optimisismi siia tuua, sest meil käib töö hästi. On mõned probleemid, mida ma tahaksin siiski siin nimetada – need on ka varem üles tõstetud – see on õpetajate järelkasv. Kui vaatame siin saalis ringi, siis ma leian, et niisugune kogu – siin peaks keskmine vanus olema võib-olla 40, aga mis see on, seda ma ei tea (naer). Ma ei hakka küsima. Sellega ma ei taha öelda midagi pahasti vanade kohta, vastupidi, neid on hädasti vaja, sest meie nooremate õpetajate suurem probleem on ju eesti keele oskus. Kes on võõrsil üles kasvanud, see ei saa loomulikult nii hästi eesti keelt rääkida kui need, kellel on see algusest peale kaasas. Aga mis meil on tähtis ka meie tuleviku ja imag'i poolest, on see, et meil oleks natuke nooruslikku optimisismi, et meil oleks moodne väljaõpe ja see tõmbab kindlasti juurde neid noori perekondi ja uusi lapsi, kes vaatavad võib-olla selle vanema koolitüübi peale natuke viltu ja ei tea õieti, mida sealt on oodata.

Teine asi, mida ma tahan puudutada, on õppematerjalid. Sellest on palju räägitud. Ma tahan ka täielikult ühineda sellega, et need peavad olema ajakohased, moodsad, huvitavad ja vähemalt samal tasemel kui need, mida asukoha-

maad pakuvad. See ei tohiks olla mingi niisugune just must-valge tegevus kusa-gil keldrikorras, vaid peaks olema efektiivne ja moodne. Ja sinna peab eestlaskond raha panema.

Dr. Ivar Paljak: Ma jätkan sealt, kus Aho Rebas lõpetas, nimelt õpperaamatutega. Ma olen praegu Rootsi-Eesti Õpperaamatufondi esimees ja mul on väga huvitav teada, kuidas õpperaamatute väljaandmise protseduur käib. Ma sain täna laualt Kanada õpikute nimekirja ja konstateerin, et selles pole kõik õpikud. See viib otsekohe minu mõtte sinna, et kas me ei saaks paremini kooskõlastada oma õpikute väljaandmist. Et meil oleks ühine keskus, kes koguks ideid, missuguseid tuleks välja anda ja siis kirjastaks neid omavahelises koostöös ja avaldaks täiuslikke nimekirju, et kõik õpetajad teaksid, mis meil on üldse saada. Nüüsamuti tuleks ühiselt selgitada teoste levitamist ja müügi korraldamist. Viimane on eriti tähtis, sest selles on majandus mängus. Kokku võttes, me peaksime leidma senisest parema koostöövormi vajalike õpikute selgitamiseks, nende kirjastamiseks ja turustamiseks.

Tiiu Salasoo: Kaugused lahjendavad kõiki asju ja me kuuleme kadedusega, mis siin Torontos juhtub, kuipalju siin õpilasi on ja kõike muud. Ja pr. Nippakut, kes teeb ettepaneku õpetajate kursuste korraldamiseks nädala sees õhtuti, siis meie mõtleme, et kuidas meie nendest saaksime osa võtta. Meie õpetajad ei saa ju tulla kord nädalas Torontosse ja ometi on neilegi neid kursusi hädasti vaja!

Ma toetan väga õppematerjalide väljaandmist. Ja just niisuguseid teoseid, mis sisaldavad ainetikku, millest pr. Nippak meile rääkis, praktilisi näpunäiteid ja harjutusi. Minagi leian, et on tarvis koostada õpetajatele ja lastevanemaile sobivaid käsiraamatuid – ja kõige kiiremas korras.

Karl Vaikla (Kanada): Mina tahaksin ühte punkti rõhutada, et me sageli liiga

alahindame oma lapsi. Me arvame, et lapsed ei suuda midagi, sest nad on alles väikesed. Ärge tehke seda! Ma tahtsin märkida veel, et me oleme ühe väga olulise asja ära unustanud: lastevanematele on vajalik täienduskoolilise tegevus (aplauus).

Mai Raud: Olen Eesti-aegne õpetaja ja ka Rootsis õpetajana töötanud. Ma arendaksin edasi pr. Linaski mõtet laste lugemise kohta. Kas meilgi ei tuleks ära kasutada üle maailma levinud lugemismaterjali jaotamist võõrkeelte õppimisel? Selle järgi esitatakse lugemismaterjali teatud tasemeil: A, B, C, D. A-tase on 500 sõnaga, B-tase 1.500 sõnaga, C-tase 2.500 sõnaga jne. Sel puhul tuleks muretseda lugemismaterjali, kus me põnevaid, toredaid lugusid jutustame ümber kas A-, B- jne. tasemele.

Seda laadi menetlust uuris ja katsetas aastaid tagasi Soomes Jyväskylä ülikooli eesti keele lektor Leho Võrk, kes alustas A-tasemel ühe põneva loo koostamisega. Tema surmaga jäi see kõik pooleli, aga asi on väärt, et keegi selle uuesti käsile võtaks.

Aita Päts: Õpetan Göteborgi Eesti Algkoolis 5.—6. klassis. Õpperaamatuid tuleb ümber töötada nii, et need vastaksid enam laste individuaalsele õppimisele. Iga õpilane peaks alustama ja arendama oma eesti keelt tema isikliku tasemel, nii et see tundub just tema motiveeritud. Tavalises klassis võib olla 10 erineva eesti keele tasemega õpilast. Loomulik on, et tullakse vastu igale tasemele. Raamatuis peaks olema lihtsad sissejuhatused ja näpunäited, et laps saaks nendega ise hakkama, muidugi ka õpetaja abil. Abiks peaksid veel olema helilindid.

Vanemad eesti keele õpetajad peaksid astuma kiiresti tihedasse koostöösse nooremate õpetajatega, et koostada uusi õpikuid. Vanematel õpetajatel on vajalik keeleoskus, aga noorematel õpetajatel on ajakohane moodne pedagoogiline väljaõpe, mis läheks õpikute

koostamiseks vaja.

Lia Pikkov: Mina töötan Kanada Norfolkis koolisüsteemis. Ma vihjaksin Helgi Nippaku ettekandele, kus on juttu mängudest. Mina töötasin ISL-is, mis on inglise second language kanada süsteemis ja me kasutame seal tohutult palju mängu, sest mängude kaudu õpivad lapsed kõige paremini — uskuge mind! Kanadas on selliste mängude valik väga suur ja oleks väga hea, kui Koolikomitee kusagilt saaks raha ka eesti keeles neid trükkida. Neid võivad suure eduga kasutada koolid ja kodudes lapsed omavahel või koos vanematega mängides. Mõistatuste abil saab neid kaarte kasutada Eesti maateaduse, koduloo, loomade, taimede jne. tundmaõppimiseks ja ühtlasi nende sõnade õigekirjutust. Lastele meeldivad seesugused mängud kaartidega. Neid saab osta õpetajatepoest.

Kersti Linaski sõnavõtule ma ütleksin täienduseks: miks mitte anda lastele kodutööks jutustusi? Nad peavad ühe lühiloo läbi lugema ja koolis selle oma sõnadega ümber jutustama. Eestis me tegime sel viisil. Ma mäletan, et see oli väga hea meetod. Täna väga!

Inge Tork: Ma õpetasin hulga aastaid Toronto Eesti Täienduskoolis. Nüüd töötan Kanada koolis inglise keele õpetajana sisserännanute lastele. Mina ühinen täiesti Helgi Nippaku ja Lia Pikkovi ettepanekutega. Mängud on väga tähtsad ja nende abil saab iga asja õpetada, ainult leidlikkust on vaja. Kui lapsed on mängudega harjunud, siis nad juba varsti oskavad ise mängu koostada. See on ka väga hea ülesanne kodus, kui lapsed koostavad teatud asja õppimiseks mängu. Minul on olnud see nõue, et iga mänguga peab midagi õppima. Kui laps on ühe mängu koostanud, siis ta peab teadma ja ka teistele ütleva, mida selle mängu kaudu saab õppida.

Väga hea moodus on lasta lastel endil raamatuid valmistada, muidugi väga lihtsaid. Nad teevad pildi, mis on

Foto: Lembitu Ristsoo

4. eesti õpetajate ülemaailmsest konverentsist osavõtjaid Torontos 9. juulil 1984.

Istuvad vasakult: Aho Rebas, Kersti Limask, Helgi Nippak, Ivar Paljak, Lillian Bain, Edgar Marten, Vaike Lugus, Herman Rajamaa, Hans Lupp, Gaston O. Randtee, Tiit Salasoo, Oskar Paas, Margarita Vaga, Henno Ründoa ja Endla Komi.

lapse vaimsest tasemest. Mõnikord võib terve klassiga koos koostada raamatu, siis saavad sellest kõik osa võtta. Mõni laps võib ka kodus vanemate kaasabil raamatu koostada. Seesuguseid raamatuid võib kõita mitmesugusel viisil. Aga võib ka lihtsalt paksud kaaned neile ümber panna. Neid võib ka paljundada. Neid loevad lapsed suurima huvi ja rõõmuga. Ka laste koostatud raamatud peavad olema keeleliselt korrektsed, kuid lapsepärased. Õpetajad ja vahel vanemadki püüavad laste raamatute keelt muuta vanainimeslikuks. See ei sobi. Raamatu autori nimi peab olema märgitud. Raamat võib olla ka pühendusega kas õpetajale või vanematele (vanavanematele) või ükskõik kellele. Raamatu tagakaanel võib olla ka arvustusi, mis on saadud teistelt õpilastelt või õpetajalt. Lastele on see kõik väga tore ja kasulik!

Samuti näitlemine on väga hea ja väärtuslik. Näitlemiseks on rohkesti võimalusi. Kui lapsed peavad näitlema, näit. teisele klassile, siis peavad kõik laused eriti korralikult selged olema. Vajaliku selgust saab kordamisega, kuid see ei ole kunagi vastumeelne lastele, sest see on motiveeritud. Häälikute õppimine peab toimuma alati sõnadega ühenduses, mitte eraldi. On olemas mitmesuguseid sõnamänge ja uurimisharjutusi. Näiteks kõige lihtsam mäng on, kus lapsed segavad paari häälikut ära, õpetaja loeb sõnu ette, siis võib-olla ütlemetähekaardi abil ja lapsed tõstavad siis vastava kaardi üles, mis häälikut nad kuulevad. Muidugi on inglise keelt kõnelevail lastel e ja i hääliku kuulmine väga tähtis. See kehtib ka lühikeste ja pikkade häälikute kohta.

Täna on kõneldud siin lastevanemate kursustest. Minule näib, et lastevanemaid on väga raske kursustele saada, sest neil on oma lastega kodus palju tegemist ja ka muid perekonnamuresid. Kas ei oleks mõeldav samaaegselt suvekodu tegevusega korraldada perekondlikud suvekodud? Või siis eesti kooli

tundide ajal, kui vanemad niikuini toovad oma lapsed kooli? Selle asemel, et siin kohvikus istuda ja omavahel inglise keeles vestelda, võiks neile korraldada nende tasemele vastav eesti keele kursus. Sel puhul võiks neile selgitada seda, kuidas nemad saaksid oma lastele paremini eesti keelt õpetada. Nii et peale eesti keele nad õpiksid ka kõige lihtsamaid asju eesti keele õpetamise meetodikast.

Endla Kallas: Kõigepealt palun tõsta käed neid, kes õpetavad Toronto eesti koolis. Tänan! Ma olen küll vähe kokku puutunud Toronto eesti kooliga, aga ma olen seal läbi astunud. Nende käetõstjate seas ei ole kindlasti kõik, kes õpetavad eesti koolis siin. Minu küsimus on: miks ei ole eesti kooli õpetajad täna siin Torontos? Ta elab Torontos, õpetab Torontos, saab palka Torontos, aga ta ei ole siin.

(Juhataja: ta on teistes organisatsioonides.)

Mis on eesti õpetajal tähtsam kui praegu olla siin? Minu meelest ei ole eesti õpetajal, kes saab eesti koolis seda rasket tööd teha — üle igasuguste kändude ja kivide —, siis see eesti kooliõpetaja peab olema niisugune entusiast, et ta on täna siin.

(Konverentsi juhataja arvab, et suurem osa õpetajaid on siin ja kui keegi täna puudub, siis on tal midagi tegemist. Näit. pr. Komi läks ära siit umbes viis minutit tagasi laste näidendit ette valmistama. Üks õpetaja istub seal taga lauas. Te ei näinud teda, sest Te istute seljaga sinna poole. Teie selja taga istuvad õpetajad Luide ja Ründva. Kui hoolega ringi vaadata, siis mina ei näe kedagi, kes puudub. Ainult pr. Anne Saks.)

Kas on Lasteaia kasvatajad/õpetajad kõik siin?

(Konverentsi juhataja: Ma ei arva, et see on tänasel koosolekul tähtis küsimus. Nii et jätame selle.)

Me võime selle jätta, aga minu meelest inimene, kes õpetab eesti koolis,

peaks siiski huvi tundma asjade vastu, mida õpetajad ühiselt ette võtavad. Kui meil on sügisel õpetajate kokkutulek, siis ei ole kahjuks ka kõiki õpetajaid kohal, mitte mina ei ole kaevanud, vaid Teie olete ka vahel võtnud selle küsimuse üles.

Noored õpetajad ei võta osa neist üritustest. Ja kui inimene õpetab eesti koolis, siis oleks loomulik, et tema ka oskab enam-vähem korralikku eesti keelt, ja minu meelest on see mentali-teedi küsimus.

Teine küsimus on teemad, mida lastele õpetada. Nende hulka paneksin ma viisakuse ja käitumise kasvatamise. Miks ma räägin sellest? Kui liikuda koolis ringi, siis lapsed lükkavad Su pikali! Mina annan teed, aga nemad ei anna! Kui nende küsimuste juurde tul-lakse täna, siis vahest annab see tule-musi. Lastevanemad. Kas oleks kuidagi võimalik, et lastevanemad, nagu see oli vanasti, võeti kokku ja nendega räägiti. Kooliaeg on väga lühike ja sellesse peab mahtuma tohutult palju seda, mida tuleb kasutada ja õpetada. Kas ei saaks ka lastevanematega teha niisugust tööd, mis vajalik? Ka lastevanema-tele oleks väga vajalik eesti keele õpe-tamine. Kust saaks raha selleks, et sel ajal, kui lapsed on koolis, saaks lasteva-nemaile korraldada eesti keele õpeta-mist?

Elmar Saarepere (Austraaliast): Olin vanasti õpetaja. Viimasel ajal ei ole mi-na noortega tööd teinud, ehkki vahe-peal olen noortetööd teinud. Olen oma küsimusega hiljaks jäänud, sest seda on juba puudutatud. Aga ma võtaksin siis-ki lühidalt kokku. Me oleme täna kuul-nud sõnavõtte peamiselt selle kohta, kuidas teha koolis tööd ja kuidas õpe-tada lastele eesti keelt. See kõik on vä-ga õige ja selge ja igaüks võib nendest asjadest õppida. Kuid on veel üks grupp inimesi, kes õpivad eesti keelt, kuid ei käi üheski täienduskoolis. Tege-likust elust oma ümbrusest tean ma hulga inimesi, kes räägivad ja kirjuta-

vad korralikku eesti keelt. See on tule-nenud lihtsalt sellest, et kodus on eesti keelt räägitud. See on neile loomulik olnud häällist alates. Paistab, et selliste eesti keele õppimine ei ole kunagi valmistanud mingisuguseid raskusi. Lihtsalt võeti eesti ajaleht kätte, kui nad olid noortetegevusest huvitatud, ja jälgisid ajalehest. Nii see on arenenud.

Mina tulen Sydney'st ja pr. Salasoo teatas teile, et sealses täienduskoolis on 10 õpilast. Minu teada ükski nen-dest lastest ei räägi korralikult eesti keelt. Aga mis on veel kurvem: vanemad räägivad omavahel inglise keelt! Ma olen küsinud ühelt 40-aastaselt lap-sevanemalt miks tema toob oma kaks last eesti kooli, kuna ta oma naisega, kes on ka puhteesti perekonnast, rää-gib inglise keelt? Ta vastas: aga meie eas räägivad kõik kodus inglise keelt. Minu õde on natuke vanem, tema rää-gib omaealistega veel eesti keelt. Liht-ne vastus. Kui mina oleksin selle kooli juhataja, siis mina teeksin lapsevane-male, kui ta oma lapse kooli toob, tin-gimuseks, et ta kodus räägiks oma lap-sega ainult eesti keelt. Kui ta ei nõustu selle tingimusega, siis ma arvan, et õpe-taja töö ja vaev on maha visatud. Seal ei ole enam midagi päästa. Kahjuks pean ma ütleva, et see kool lõpetab oma tegevuse. Aga see on muidugi or-ganisatsiooni asi, kes kooli ülal peab ja õpetajate asi, kas nad tahavad seda te-ha. Kokku võttes: ei ole vist mõtet püüda õpetada lastele eesti keelt, kui vanemad seda ei taha. Kõige tähtsam on see, et lapsevanemad ise räägiksid kodus oma lastega eesti keelt.

Gaston O. Randvee (USA-st): Ärgem nõudkem eesti koolilt kõike, vaid jät-tem midagi ka kodude teha. Üks eel-kõneleja mainis, et eesti kool peab õpetama ka käitumist, see tähendab viisakust. Mida teeb siis eesti kodu? Eesti kool ei jõua kõike teha. Viisaku-se õpetamine peab jääma eesti kodude ülesandeks.

Eesti koolist lahkumise kohta ma

märgiksin niipalju, et USA-s mõnest koolist lahkutakse kaunis noorelt, umb. 14-aastaselt. On ainult kaks kooli, kus hoitakse kauem: Baltimores kuuni USA keskkooli lõpetamiseni ja New Yorgi eesti kooli kohta juba kuulsime, et sealne keskkool on nüüd 4-klassiline, mis on väga rõõmustav.

Siin on esile toodud mõtteid, mis on väga vastu võetavad. Esimene asi, mida pr. Tanner rõhutas, on kõnekeel ja lugemisoskus. On väga tähtis, et me anname lastele lugemismaterjali kodus lugemiseks ja nad peavad järgmisel koolipäeval loetud jutustama.

Kui palju on meil õpilasi, kes käivad suure huviga eesti koolis, seda on raske teada. Esimeseks tõukeandjaks peab olema lapsevanem/kodu. Vanemad peavad näitama suurt huvi oma laste eesti keele oskuse omandamise vastu juba hällist alates. Vanemad peavad kogu aeg kõnelema oma lastega eesti keeles, nendega koos lugema ja jutustama ja andma eeskujuga. Kodus omandatut saab eesti kool edasi arendada. Me võtame täna väga palju ülesandeid endale. Aga kõik need mõtted, mis on olulised ja mida me suudame teostada, peaksime koondama oma lähemasse töökavasse, et need ei jääks mitte unustusse. Me ei ole mitte siia tulnud sõnu tegema. Kes on siis see, kes kõik siin esitatud soovid ja ettepanekud kokku võtaks? Vastasel korral me läheme laiali ja kõik jääb siia paika.

(Nimi puudub) Gaston Randveele vastatakse: Esto Koolitoimkond on käesoleva konverentsi korraldaja, seega tõenäoliselt jääb meie ülesandeks siin avaldatud mõtted täpsemalt kokku võtta ja teile kõigile hiljem levitada. Me ootame teie ettepanekuid kirja teel, sest täna siin saame vaevalt otsuseid teha. Juhin teie tähelepanu ühele momendile. Me oleme kuulnud teatud meetoodilisi ja pedagoogilisi ettepanekuid, kuid üks moment huvitab mind väga. Kuidas saaks kontrollida laste kodust koolitööd nii, et see oleks ka

efektiivne kontroll? Kuidas me saaksime suurendada kodudes tehtavat koolitööd? Me ei koorma mitte oma lapsi kodutööga liiga palju. Minu arvates on nemad võimelised tegema rohkem kodutöid kui neile neid teha antakse. Mina paluksin sellel teemal natuke mõtteid vahetada.

Pr. Salmre: Tähelepanekud näitavad, et tihtipeale on lastevanemad rääkinud, et nad ei oska lapsi õpetada, kui tuleb küsimusse eesti keele grammatika. Nad on küll õppinud eesti koolis välismaal, kuid eesti keele grammatika on jäänud ähmaseks, ei tea käänetest ja palju muust mitte midagi. Nad on siin ülikooli lõpetanud, aga nad ei oska ega ole võimelised oma lapsi eesti keele grammatikas aitama. Algklassides nad veel oskavad oma lapsi aidata, aga kui raskemaks läheb, siis jäävad lapsed ära. Neil on kergem inglise keelt rääkida.

Ma leian, et me peame hoidma huvi noorte keskel. Huvi on kõige tähtsam asi ja au ja uhkus meie eesti keele vastu. Kui me omavahel räägime kõikjal eesti keelt, siis ka püsib eesti keel. Samuti on lugu keskkoolialistega. Need huvitavad igasugused erialad. Ma olen kutsunud eriteadlasi, ka inimesi, kes on Eestist tulnud. Neid huvitab väga olukord Eestis. Ma olen kutsunud eestlasi, kes on asunud Eestist USA-sse, eesti arste ja muusikainimesi. Sel teel hakkavad noored mõtteid vahetama ja vaidlema – ja kõik peab toimuma eesti keeles. Me oleme viinud oma noori Eesti Konsulaati ja see on olnud neile väga meelepäraseks sündmuseks, kui nad tõsiselt näevad, et see on osa Eestist seal.

Tiiu Salasoo: Jah, me võime korraldada lastevanemate kursusi. Teine küsimus on, kuidas neid sinna kursustele saada ja ma ütlen täpselt sama, mida pr. Salmre ütles – huvi peab olema. Kogu meie ühiskond peab selleks kaasa aitama, et lastevanemad oleksid huvitatud oma lastega eesti keeles rääkima, neid eesti kooli tooma ja nende tööd

kontrollima. Kuidas nad seda teha saavad? Mitte ainult manitseda, vaid puhtisiklike kontaktide kaudu mõju avaldada.

Agas mul on hoopis teine asi südamel. Ma käisin Rootsis samasugusel õpetajate konverentsil, kus vastu võeti resolutsioon: kujundada ülemaailmne keskus, mis hakkaks tegelema rahvusliku kasvatusprobleemidega. Üks nendest oli, et koondada kokku igasugused õppematerjalid, mida siis saaks vahendada üksteisele. Ma ei ole kuulnud, et sellest oleks midagi välja tulnud. Kas siin on järjest räägitud, kui tähtsad on need vajalikud materjalid. Ma tahaksin, et meie ei tuleks kokku ainult juttu ajama, rääkima oma hädadest ja kuulama mõnd head ideed, aga midagi praktilist sellest välja ei tule, kuigi siin öeldi, et meil ei ole või ei saa mingisugust praktilist sammu astuda. Siin on ju ikkagi inimesi, kes on asjast huvitatud.

(Konverentsi juhataja: Mina ei ütelnud seda. Ma just soovisin, et tuleksite välja praktiliste ettepanekutega teatud küsimuste lahendamiseks. Nii et ma ootan praktilisi ettepanekuid.)

Igal juhul ma tahaksin rohkem kui ettepanekuid. Ma tahaksin, et astuks kokku grupp inimesi, kes võtaksid oma südameasjaks koostada ja välja anda käsiraamatu, kuhu oleksid koondatud kõik need ideed, mida siin esitasid proud Tork, Nippak ja Pikkov. See peaks olema kättesaadav kõigile, mitte et igas keskkuses peaks igauks algusest peale alustama. Kõik ei ole nii andekad, kõigil ei ole neid häid ideid. Kui kõik head ideed kokku võtta, siis on neist meile kõigile kasu. Ma tõesti soovin südamest, et tuleksid kokku inimesed, kes paneksid käed külge ja teeksid midagi, mitte ainult ei räägi.

Valdek Lenk: Mina olen endine õpetaja Londonist ja ma õieti räägiksin täiendusks pr. Tanneri avasõnale, et eesti keele õpetamine algkoolitasemel peaks piirduma ainult kõnekeelega. Londonis me kasutasime väga head

meetodit. Me tegime väga palju etteütulusi ja nendega saime kohe kindlaks teha, kui palju oskavad lapsed eesti keelt ja kui palju ja mida on neile vaja õpetada. Me võtsime oma eesti keele õpetamise aluseks ja lähtekohaks etteütuluses ilmnunud puudused ja väärmõistmised. See katse õnnestus meil väga hästi.

Erilist grammatika õpetamist me ei teinudki ega hakanud etteütulusega seoses seletama, et see on see ja see käänne ja kõiksugu muid asju sealjuures. Võib-olla ehk saamegi siin vastuse hr. Marteni küsimusele, et etteütuluste abil saaksimegi kontrollida laste kodutööd? Vahest ka siis, kui me anname mõne raamatu lastele kodus lugemiseks? Klassis teeksid õpilased selle ümberjutustuse, kui nad on juba nii kaugel jõudnud, et on võimelised seda tegema. See oleks üheks võtteks laste kodutööde kontrollimiseks. Mul ei ole niipalju kogemusi ja vahest keegi teine teeb mõne muu ettepaneku. Mina tahtsin ainult täiendada seda, millest pr. Tanner rääkis.

Krista Tanner: Mina olen Teie mõtetega täiesti päri. Meil on aega ainult kaks tundi nädalas. Kui me saame ühele lapsele õpetada 10 lauset, mida ta oskab ütelda ja tarvitada, siis see on rohkem väärt kui et ta oskab kahte sõna eesti keeles õigesti kirjutada. See on ainuke põhjus mispärast ma ütlesin, et algkoolitasemel meie peame rääkima, rääkima ja rääkima. Mitte meie, vaid õpilased peaksid rääkima.

Teiseks praktiline näide. Vancouveri Täienduskool organiseeriti ümber mõned aastad tagasi. Kui Vancouveri Täienduskool alustas oma tegevust 1951. aastal, siis oli meil umbes 30 õpilast. Vähehaaval kool peaaegu suri – ainult üks õpilane oli järel. Siis organiseerisime kooli täielikult ümber. Meie kool on see, mis Kanadas öeldakse: „parent participation“. Vanemad on sunnitud koolitööst osa võtma. Muidugi on võib-olla võimalik, et see ei ole teostatav näit. New Yorgis ega To-

rontos, aga väiksemas koolides see on võimalik. Sealt üks samm edasi: miks ei võiks vanemad õppida koos lastega? Vahest nad häbenevad, et see on minu silm ja need on minu silmad. Aga kui ta ütleb seda oma lapsele ja kui tal on tunne, et ta õpetab oma last, siis seejuures tema ise õpiks ka. Sealjuures peab muidugi olema õpetaja, kes on suuteline neid õpetama. Laps võiks väga vabalt õppida koos oma vanemaga, siis on vanem suuteline aitama teda ka kodutöös. Ehk vanemale jääb rutem meelde, et **silm** ja **silmad**, kui see lapsel jäi meelde. Ja siis nad ei häbene sellepärast, et meie koolis ei ole ühtegi õpetajat, kes on kunagi eesti koolis käinud. Me oleme kõik vaevalt Eestis sündinud ja imikuna sealt ära tulnud.

Teine väga tähtis asi, millele peame mõtlema, on see, et meil on kahte liiki õpilasi: ühed tulevad tõesti eesti kooli õppima, aga meil on ka õpilasi, keda saadetakse kooli. Ma mõtlen neid õpilasi, kes on huvitatud õppimisest. Kuidas me saaksime toetada neid, ilma et me kaotaksime teised? Meil ei ole mõtet õpetada õpilasi, kes ei ole eriti huvitatud õppimisest ja kaotada õpilased, kes tõepoolest tahaksid õppida eesti koolis. Kui meile on antud nii vähe aega ja võimalusi, siis ma leian, et antud võimalused peavad minema nendele õpilastele, kelle vanemad on suutelised ja tahtelised neid toetama, ja mitte õpilastele, kes lihtsalt saadetakse eesti kooli seetõttu, et **peab** saama. Vanema või vanaisa ütles, et mine, vii oma laps eesti kooli! Laps viidi küll sinna ja siis oli lapsevanema arvates tema poolt kõik tehtud ja siis mindi koju ja räägiti omavahel inglise keelt. Kuidas me saame asja muuta, seda ma ei tea, aga ma arvan, et väiksemas keskustes on vajalik vanemate osavõtt. Kool peab töötama koos lastevanematega, kas või sunniviisil. Last ei võeta kooli ilma vanemateta või vanavanemateta, eriti kui on tegemist segaabi-luga.

(Konverentsi juhataja: Ma olen pide-

valt pannud kirja sõnavõtjaid. Kes eespool istuvad, need ei näe kui palju käsi on teisel pool olnud. Mul on juba pikk nimekiri ja ma loen ette, kes on praegu selles nimekirjas. Kuna ma ei tea kõiki nimesid, siis on mul kirjas siin: pruun ülikond, valge pluus jne. Teil proua ongi sõna. Teises järjekorras on Kersti Linask, Ivar Paljak, pr. Vaga, Aho Rebas, Gaston Randvee, pr. Nippak, pr. Pikkov, sinine ülikond, Henno Ründva, pr. Nippak, pruun ülikond, valge pluus ja Silvi Venner. See on nimekiri ja sellest pean ma kinni.)

Salme Soobert: Olen 40 aastat olnud õpetaja ja nüüd olen juba kaua pensionil ja tegelen ajakirjandusega. Kui te saate mõnda last kirjutama panna, saatke selle lapse lugu kohe ajalehte. Oh sa aeg, kuidas vanemad näitavad seda igapähele! Laps on ajalehest huvitatud ja hakkab ka seda kohe lugema. Proua Hella Leivat annab juba kaua aega seda „Noorte Lehte” välja ja seda lehekülge me ajalehes loetakse suure huviga. Tänapäev konverents on teinud väga head tööd, imestamisväärne head tööd. Ma olen saanud pr. Nippakult väga palju uusi ideid. Aga kuidas saab lastevanemaid kooli juurde? Mul oli kaks lastelast koolis, kui hakkas kasvatus peaminister Davis'ega allamäge minema, kui tema oli haridusminister.

(Konverentsi juhataja: Me piirdusime eesti kooli töö arutamise, mitte Kanada kooliga.)

Ma räägin vaid seda, kuidas lastevanemaid saab kooli juurde. Need poisid on niisuguses distsiplineeritud koolis, kus lastevanemaid – kas või ühel – on sunduslik käia kord nädalas, igal reedel, koolis koosolekul instruksioonide saamisel. Kui keegi lastest langeb distsipliinist välja – võta oma raamatud ja lahku koolist! Sinul ei ole sõnagi rääkida. Kui selgub, et poiss suitsetab – välja! Lastevanemad ega lapsed ei räägi vastu.

Lõpuks tahtsin anda vastuse, kus on noored õpetajad. Nad on Esto tõttu

tegevuses, muidu oleksid kõik siin olnud.

Kersti Linask: Me oleme aastaid siin rääkinud eesti keele algõpetusest, mündest jne. ja see on vajalik asi. Mul on üks mure ja ma tahaksin, et seda saaks siin puudutatud. See on nende õpilaste õpetamine, kes juba oskavad eesti keelt, kes valdavad seda küllaltki hästi. Need on kõik teismelised noored, kes on võimelised eesti keeles lugema. Aga nagu hr. Vaikla märkis, me kipume neid alahindama. Nad on peaaegu täiskasvanu mõistusega. Nad loevad vahest ühe raamatu aastas. Mina määrasin, kui te panite tähele, alammääraks üks raamat kuus. Ja seesuguste vanemate laste õpetamine on meil viljakas tööpõld.

Dr. Ivar Paljak: Mina tuleksin tagasi õppevahendite juurde. Ma olen üles kirjutanud kõik ideed, mis senini on siin esile toodud. Meil on tarvis lihtsat Eesti ajalugu, õpikuid 500-1000-2000 sõnaga, kaardimänge jne. Nüüd on tarvis neid ideid ellu rakendada ja välja anda need raamatud, mis on küsimuse all. Ma tulen tagasi sellele ideele, mis ennem oli juba esile toodud, et me peame täna siit lahkuma otsusega: me loome ühe keskuse, kes koordineerib üle maailma õpikute väljaandmist. Pole kindel, et need raamatud, milledest siin räägiti, juba ei ole ilmunud. Mul on nimelt kaasas kolm uut raamatut, mis on viimasel ajal ilmunud Rootsi-Eesti Õpperaamatufondi kirjastusel. Ma saadan need raamatud ringi liikuma. Iga raamatu vahel on tellimuseht (naer). Ma ei räägi mitte majanduse seisukohalt, vaid et need raamatud levisid. Kui on küsimus lõppresolutsioonist, siis ma tahaksin seda täiendada selles valguses, mida ma praegu ütlesin.

Pr. Maara Vaga: Olen Eestis õpetanud 15 aastat head eesti meetodit kasutades ja Ameerikas avaliku algkooli võrgus 20 aastat. Pensionil olles mõtlesin kõik need ilusad oskused tööle panna. Minu koolis on 10 õpilast, aga nad asuvad eri mandritel ja kõik on sega-

abieludest. Ainult mõned räägivad natuke eesti keelt, teised on umbkeelsed. Otsustasin panna oma pension rändamisele. Ma rändan ühelt mandrilt teisele, ühest perekonnast teise ja seal siis õpetan nendele eesti keelt. Kahjuks ei saa mina kaasa töötada üldisele eesti koolile, aga vahest ma teen eestlusele küll kasu, kui ma õpetan neid lapsi eesti keelt rääkima. Ma kasutan ühte pedagoogilist nõksu – motivatsiooni. Kui laps läheb õhtul magama – ma loen talle eestikeelse palve ja ta kordab seda. Oleme söögilauas, me loeme eestikeelse söögipalve, vaheldumisi ka inglise ja soome keeles. Neid on kümme ja kõik nad on minu veresugulased. Ma loodan, et see arv püsib ja ma võin neid edasi instrueerida.

Nad väga ootavad minu tulekut ja siis hakkavad nad kohe minuga eesti keelt rääkima. Ma mäletan, kui minu 12-aastane tütrepoeg läks eesti laagrisse, kus oli põhimõtteks mitte vastu võtta eesti keelt mitteoskavaid lapsi. Aga ta läks siiski. Teadis ainult „tere” ja „Kalevi-pojast” kaks sõna. Kui ta laagrist koju tuli, siis laulis ta mulle eestikeelseid laule. Laagris viibimine oli talle suureks kasuks. Nii ma rändan ja õpetan kümnet last. Teil on kodukool, minul on rändkodukool.

Helgi Nippak: Siin oli juttu järelvalvest õppetööst. See on väga tähtis asi. Eriti siin Torontos, ma leian, on see tähtis küsimus. Näiteks osa lastest ei tee koolitööd hästi ja selle kodutöö ei ole ka hästi tehtud. Teeb alles pool tundi enne kooliminekut valmis ja siis on see ka pooleldi tehtud. Mina nõuaksin selle lapse vanemalt allkirja oma lapse tööle. Panen oma allkirja ja nõuan ka tema allkirja. Ma olen nii ka Kanada koolis toiminud. Küll on see hea! Laps tõeliselt hakkab siis ka tõsiselt oma kodutööd vaatama ja vanem näeb, mida lapsel on kodutööna teha. Tihti nad ei teagi mida lapsed teevad või tegemata jätvavad. Seetõttu mõtlen mina, et kui minule tulevad uuesti klassid,

siis võtaksin mina kõik vanemad kokku pooleks tunniks, kõneleksin neile oma teemad, oma soovid, mida ma ootan lastelt ja töid, mida ma tahan, et lapsed neid teeksid ja et vanemad oleksid sellest kõigest teadlikud. Või ka intervjuu iga kuu tagant kümneks minutiks lapsevanemaga kas enne või pärast kooli iga lapse kohta. See on tarvilik kontakt. Teine võimalus on võtta kontakt lapsevanemaga telefoni teel. Kontakt peab olema!

Proua Pikkov: Ma täiendaksin kohe oma sõnavõttu ja tooksin näiteid skautlusest. Seal me oleme saanud lastevanemate ja organisatsioonide tähelepanu endal hoida telefoni teel. Sel puhul peab keegi võtma endale ülesandeks helistada igale lapsevanemale ja ütleva, kas pojal või tütreil on kodutöö tehtud, kas saab aidata, kas on neil abi tarvis jne. Teleon on haruldane abivahend.

Henno Pajo (Inglismaalt): Kasutan võimalust tuua teile kõigile tervitusi eesti õpetajailt Inglismaal. Inglismaal enam ei ole täienduskooli. Meie õpetajad organiseerisid eesti keele eksamikomitee ja Londoni ülikooli juures on 25 eesti noort saanud õiendada hariliku taseme eksamid eesti keeles. Inglismaa eesti noortel on oma organisatsioon ja „Eesti Häääl”, mis on Inglismaa eestlaste häälekandja, on andnud ühe lehekülje noortele kasutada, et ühtlasi sellega sundida noori lugema lehest, mis nende kohta on kirjutatud. Inglismaa eestlaste ühingu noored käivad 4-5 korda aastas koos ja õpivad laule ja rahvatantse. Peale selle on Inglismaal korraldatud igal suvel laste suvekodu, mis kestab kaks nädalat. Õpetajateks on seal Inglismaal ettevalmistatud noored õpetajad. Suvekodu töökavas on laulud, rahvatantsud, mängud ja räägitakse eesti keelt. Vastu võetakse kõik soovijad, ka umbkeelsed ja kõik tulevad hea meelega sinna. Suvekodu tegevus lõpeb suure peoga, kus lapsed saavad esineda oma ettekannetega, mis nad on

meeleldi õppinud.

Londoni ülikooli juures eesti keele eksamite õiendamiseks on nüüd tekkinud raskusi, ülikool ei taha ühe või kahe noore pärast eksameid korraldada ja anda neile diplomi nende saavutuste kohta. Sellega me algasime ja härra Enn Saluveer võitles välja need eksamid Londoni ülikooli juures. Aga nüüd on osavõtjate arv nii väikeseks jäänud, et arvatavasti ei ole enam võimalik eksameid seal korraldada.

Henno Ründva: Mina olen Toronto Täienduskoolist. Täna konverents sarjab kõvasti lastevanemaid, aga mina pean ütleva, et Toronto lapsevanemad on väga kenad. Peaks ütleva nendele alati häid sõnu ja neid kiitma. Aga me oleme jätnud kahe silma vahele ühe asja – enesevaatluse. Seetõttu ajame kõik teiste kaela. Kas me ise seisame 100 % oma ülesannete kõrgusel, see jääb õhku rippuma ja on ka tõsine küsimus. Minu poeg, kes õppis Kanada keskkoolis, tuli ühel õhtul koju ja ütles: „Vaata isa, nüüd on minu laiskusel lõpp! Meile tuli matemaatikaõpetajaks Kanada jalgpallimeeskonnast kõva mees, suured musklid, ja nüüd ma ei saa enam teisiti, kui pean hakkama õppima.”

1932. a. ühendati Tartu ja Rakvere seminarid Tartu Pedagoogiumi juures. Sinna tuli meile uus eesti keele õpetaja – me ei teadnud temast midagi. Tuli esimest korda klassi vähe vimmas ja mõned purskasid naerma. Aga kui see mees ajas enese laua taga sirgeks – silmad särasid ja need silmad ütlesid isalikkust, tarkust, armastust ja kohtumõistmist, siis keegi enam ei naernud. Kõik leidsid, et nüüd tuleb hakata eesti keelt õppima. See härra on täna meie hulgas. Ma tahtsin nende paari näitega ütelda, et me peame õpilastes huvi äratama, nagu on seda täna juba mitu korda öeldud.

Siin toodi ette, et üks Toronto õpetaja puudub, kuid ta ei puudu oma laiskuse tõttu ega sellepärast, et ta ei taha

siia tulla, vaid tal on teised ülesanded praeguses ühiskonnas. Kui ta võtab ühiskondlikust tegevusest laialdaselt osa, siis on tal ka autoriteeti ja siis räägitakse temast rohkem kodudes ja seetõttu on õpilased temast ka enam huvitatud.

Teiseks tahaksin jutustada, et mul on olnud tihti läbirääkimisi Toronto eesti ajalehtedega. Meie ühes lehes ilmub Noorte Lehekülj ja ma tahaksin, et seesugune Noorte Lehekülj avaldataks mõlemas lehes. Sellega läheks eesti leht Noorte Leheküljega igasse kodusse. Siis on sunnitud kõik lastevanemad ja nende lapsed seda lugema. Sel teel õpivad lapsed veel rohkem eesti keelt. Sel moel tuleb kindlasti lehtedele ka tellijaid juurde. Mõlema ajalehe Noorte Lehekülgedel avaldatav noorte kaastöö koos piltidega oleks väga heaks õppematerjaliks, mis järgmise nädala eesti keele tunnis võetakse vaatluse alla ja arutatakse probleemid, mis seal on esitatud. Laste omad kirjutised äratavad ju erilist huvi nende vastu ja see tuleks suureks kasuks õppetööle.

Kahjuks ma ei ole senini saanud ajalehtede toimetustega kokkuleppele ja seetõttu on see küsimus esialgu sinna paika jäänud. Ma paluksin siiski abi nendelt, kellel oleks võimalik seda küsimust niimoodi lahendada, et Noorte Lehekülj ilmuks mõlemas lehes.

Lisandusi

Helilintide vahetuse tõttu on kolm sõnavõttu poolikuks jäänud: Mai Raua sõnavõtu lõpp on ära jäänud ja kahel sõnavõtul puuduvad algusosad ja seetõttu ka sõnavõtjate nimed. Võib-olla on mõni sõnavõtt ka terveni kaotsi läinud?

Allpool esitame kahe sõnavõtu osad, mis on helilindile jõudnud.

1) . . . stipendiumireise välismaale, näit. Rootsi, USA-sse ja Kanadasse. Siis peaks olema Kanada ja USA ühine suvekeskkool noortele ja lastevanemai-

le. Noortele lastevanemaile on eriti vaja kokkutulekuid ja suvelaagreid.

Inglise keel on väga meeldinud, eriti skautide hulgas. Juhtkond räägib omavahel inglise keeles. Ma leian, kui juhtkond ise annab halba eeskujut, mida me võime siis noortelt oodata. Ikka pannakse kõneluste sekka ingliskeelseid sõnu.

Kontaktist Eestiga. Eestis on meie keel arenenud ja areneb edasi praegu. Ma ei poolda seda süsteemi, mis seal praegu valitseb, aga ma leian, et me peame siiski sealt sõnu valima ja mitte kasutama ingliskeelseid sõnu. Mu tuttav käis Eestis ja tõi sealt sõnu. Mul on üks kimbuke neid kaasas, nagu cornflakes on maisihelbed ja teisi, mida peame kasutama, selle asemel et kasutada ingliskeelseid. See on ainult üks näide.

(See sõnavõtt toimus enne Aita Pätsi sõnavõttu.)

2) . . . siis minu arvamus on see, et meie ei saa massiliselt nii kaugele, et kõik meie noored jääksid eesti keele kõnelejaiks. Aga meil jääb siiski püsima üks tugev tuumik, kes kannab edasi eesti keelt. Mul oli hea meel viibida tänava kevadel kahel aktusel: üks oli New Yorgi Eesti Koolis ja teine Connecticut'i Eesti Koolis. Ma olin üllatatud, kui hästi seal mõlemas koolis noored sõnavõtjad kõnelesid eesti keeles! Lust oli kuulata!

Meil tuleb anda noortele ülesandeid ja neid rohkem rakendada. Täna.

(See sõnavõtt toimus pr. Nippaku sõnavõtu ees.)

Konverentsi deklaratsiooni vastuvõtmine ja lõpetamine.

Õpetajate konverentsi korraldava toimkonna poolt koostatud deklaratsiooni algtekstile esitati koosolijate poolt mõningaid täiendusi, mis pärast läbirääkimisi ka heaks kiideti. Sellega valmis õpetajate konverentsi deklaratsiooni tekst lõplikul kujul ja see kinni-

tati ühel häälel koosolijate poolt. Alamal avaldame selle täielikul kujul.

Õpetajate konverentsi juhataja Hans Lupp'i lõppsõna.

Asudes lõpetama 4. ülemaailmset eesti õpetajate konverentsi lubatagu mul konverentsi juhatajana eelkõige tänu öelda konverentsist osavõtjaille hea koos- ja kaastöö eest selle juhatamisel. Niisamuti tänan Esto-84 Koolitoimkonna ülesandel kõiki osavõtjaid ligidalt ja kaugelt, kes oma osavõtuga võimaldasid teostada 4. ülemaailmse eesti õpetajate konverentsi ja kes oma huvi ja sõnavõttudega aitasid kaasa eesti keele ja kooli tuleviku selgitamises. Mitte ainult selgitamises, vaid ka tuleviku kindlustamises, nagu see selgub vastu võetud deklaratsioonis. Meie eriline tänu kuulub aga neile, kes esinesid ettekannetega ja omapoolselt aitasid esile tuua probleeme ja nende lahendusi eesti keele ja kooli tööpõllult. Tänu mag. Lugusele, mag. Herman Rajamaale, Helgi Nippakule, Gaston O. Randveele, mag. Tiitu Salasoole, dr. Ivar Paljakule ja kõigile laudkonna vestlustest osavõtjaille. Oleme eriti tänuvõlglast pastor Kaljo Raidile ja Toronto Baptisti kogudusele ruumide kasutada andmise eest ja neile paljudele daamidele, kes kostitasid meid kohviga ja kellede külalislahkust me võime peatselt nautida lõunalauas. Palun vastu võtta selle kõige eest meie suurim tänu!

(Aplaus)

Tänase konverentsi ettevalmistused algasid juba mõned aastad tagasi. Ettevalmistuste ja tegeliku teostamise hinged on olnud Esto-84 Koolitoimkonna esimees hr. Edgar Marten koos sekretär pr. Leida Marley'ga. Neid on seejuures abistanud paljud nende kaastöölised. Olgu neile kõigile siinjuures öeldud meie tõsine tänu!

Nüüd lubatagu mul elteatena teatavaks teha, et Toronto täienduskoolid korraldavad koostöös Esto-84 Sini-must-valge toimkonnaga ülemaailmse

kirjandite kirjutamise võistluse Eesti lipu ja Ülemaailmsete Eesti Päevade teemal. See teostatakse järgmisel õppeaastal. Summad väärtuslikeks auhindadeks on juba olemas. Igasugused soovid ja soovitusel võistluse paremaks teostamiseks on tere tulnud. Palume pedagooge kohtadel õhutada noori nendest võistlustest osavõtuks.

Järgnevalt loodan ma, et koosolijad pole unustanud, et täna kell 3.00 toimub Eesti Majas, mis asub siinsamas üle tänava, Toronto täienduskoolide õpilaste ettekandel Endla Komi seatud lastenäidend „Soovikelluke ja võlukübar”. See on koostatud „Kalevipoja” ainetel ja on kolmes vaatuses. Sissepääs Esto passiga või pääsmega, hind kaks dollarit.

Rahvusliku identuse kõige oluliseks tunnuseks on keel. See liidab meid ühise kultuuri tõekspidamisega ja sihtidega rahvuslikuks tervikuks. Kui me kaotame oma keele, siis oleme määratud kadumisele ka oma õiguste eest võitleva rahvana. Seda teab väga hästi Eestit anastav võim. Seetõttu on lasteaedades, teistes õppeasutustes ja ülikoolides eesti keele asendamine vene keelega mõeldud meie rahva tahte ja töö- ja teovõime murdmiseks keele kaudu. Selle lõppeesmärgiks on eesti rahva täielik venestamine. Eesti keele viljelemisel, keele ja oma rahvuse säilitamise alal oleme vaba maailma eestlastena palju eelistatumas olukorras. Laste ja noorte rahvuslik kasvatuse ja õpetuse võib kodude kõrval ja neile abiks toimuda vabalt meie endi poolt loodud koolides. Kas me suudame oma keele ja rahvuse säilitamise kohustust täita, see oleneb eelkõige meist endist, meie kodudest, koolidest ja mitte vähem meie ühiskonnast ning nende omavahe- lise koostööst. Selle koostöö tekkimise ja arengus on eesti õpetajail täita suur ja vastutusrikas ülesanne. Seda suudeti ärkamisaja raskel venestamisajal ja seda peame suutma ka nüüd maapaos teiste keelte ja kultuuride

Läänemaa Õpetajate Seminari vilistlaste kokkutulek Tallinnas, 3. juulil 1984.

mõjupiirkondades elunedes. Selles seisneb eestluse olemasolu võitlus. Andku selleks Kõigevägevam ise usku, lootust ja raugematut tahet.

Ma lõpetan 4. ülemaailmse eesti õpetajate konverentsi Torontos.
(Hümn).

MÄRKMEID ETTEKANNETE JA SÕNAVÕTTUDE KOHTA EESTI ÕPETAJATE 4. ÜLEMAAILMSEL KONVERENTSIL

Ettekandeist äratas erilist tähelepanu õp. Helgi Nippaku kõne eesti keele õpetamisest võõrkeelena. See oli väga huvitav ja eriliselt õpetlik neile, kes just sellel alal tegelevad. Ajapuuduse tõttu aga ei saanud ettekandja lähemalt peatuda oma **kõigi** õpetamisjärkude (faaside) juures ja seetõttu me palume Helgi Nippakult lisa avaldamiseks järgmises „Bülletäänis”. Niisamuti me pöördume isiklikult ka mõne teise sõnavõtja poole palvega, saata täiendavat lisa avaldamiseks „Bülletäänis”.

Väga rõõmustav oli konverentsi üksmeelne otsus õpikute planeerimist, kirjastamist ja turustamist teostada nüüdsest alates keskselt. 1983 kirjutasime „Bülletäänis” tungivast vajadusest lahendada õpikute väljaandmise küsimus kesksel viisil. Nüüd loodame, et Torontos tehtud otsus ei jää mitte sinnapajaka.

Konverentsil kurdetigi mõnede varem tehtud otsuste sinnapaika jäämist või jätmist. Selle kohta olgu veel lisaks märgitud, et eesti õpetajate 2. ülemaailmsel konverentsil Baltimore's 1976 võeti vastu järgmine otsus: „Õpikute kirjastamise alal tihedama kontakti pidamiseks valiti maadevaheline komisjon koosseisus: Ed. Käerner, Leida Marley ja Joh. Ungerson” („Bülletään” nr 25–1977). Senini ei ole midagi kuulda olnud, mida see komisjon on teinud. Ei ole sugugi kerge asi, midagi m a a d e v a h e l i s e s ulatuses teostada. Seetõttu on palju muidki otsuseid unarusse vajunud.

Mitme sõnavõtja poolt märgiti rõhutatult õpetajate ja noortejuhtide eesti

keele oskuse puudulikkust, eriti nooremate ja ka keskikka jõudnute hulgas. Seda on korduvalt varemgi märgitud. Millest see puudulikkus on tingitud? Eestist imikuna võõrsiletulek või siin hiljem ilmaletulek ei vabanda midagi. Vaevalt saab siin tegemist olla andepuudusega, pigemini küll tahtepuudusega. Eesti keele puuduliku oskuse kõrvaldamiseks on näit. siin Rootsis eesti keele eksami õicendamine Upsala ja Lundi ülikooli juures kolmes astmes (20, 40 ja 60 punkti ulatuses) võimalik. Taolisi võimalusi on teistelgi maadel. Õp. konverentsil sooviti eesti keele kursuste korraldamist õhtuti. Kursuste korraldamine sel teel on mõeldav peamiselt suuremais keskustes, osa õpetajaid elab aga väiksemis keskustes, osa päriselt üksikult. Samas märgiti ka rohkelt ettenähtavaid raskusi kursuste teostamises, ka õhtuti. Võib-olla mõnikord puhkuste ajal?

Möödunud aasta „Bülletäänis” me soovitasime koostada e e s t i k e e l e l ü h i k u r s u s õ p e t a j a i l e , n o o r t e j u h t i d e l e ja vahest ka lastevanemaile. Kas sellise lühikursuse koostamist, kirjastamist ja turustamist ei saaks korraldada nüüd loodava õppematerjalide keskuse tegevuse raamides? On ju päevselge, et eesti kooli õpetustöö edukaks tagatiseks ja õpilastele suureks eeskujuks on õpetaja hea eesti keele oskus sõnas ja kirjas.

Lapsevanemad ja üldse kodu kerkisid seekord päevakorralt rohkem kui kunagi varem õpetajate konverentsidel. Aastate jooksul tehtud tähelepanekute ja saadud kibedate kogemuste tõttu on

selgunud kooli ja lastevanemate tiheda koostöö suur tähtsus rahvusliku kasvatus- ja eriti õpetuse tööväljal. Koostöö kodu ja kooli vahel, lastevanemate kaasabi laste kodusele õpitööle ja eriti õpitöö kontrolli kodus olevat kohati ligadi-logadi. Senise halva olukorra parandamiseks peeti hädavajalikuks lastevanemaile tarviliku k ä s i r a m a t u koostamise kõige kiiremas korras.

Eespool esitatud ettepanekule ja soovidele uue õppematerjali kirjastamise alal olgu veel kord rõhutatud alama kooliastmele hädavajaliku õpiku/käsiraamatu väljaandmise vajadus eesti keelt puudulikult oskavaile või koguni umbkeelsele lastele. Sellise hädavajaliku õpiku-käsiraamatu väljaandmist on varemgi peetud väga kiireloomuliseks.

Nagu kõigist eespool esitatud ettepanekuist ja soovidest nähtub, jätkub meil selle kõige teostamiseks tööd mitmeks aastaks. Seetõttu tuleks praegu juba kavas oleva „Meie eesti keele” II osa ühes selle juurde kuuluvate tööviikutega väljaandmine esialgu veidi edasi lükata, et oleks eeskätt majanduslikke võimalusi eespool märgitud hädavajalikumate teoste väljaandmiseks. Pealegi „Meie eesti keele” II osa järele ei näi veel olevat eriti kiiret vajadust – selle puudumist ei märgitud konverentsil poole sõnagagi. Muidugi võib juhtuda, et esile kerkib kibekiire vajadus veel mõne muu teose väljaandmiseks ja selleski peab meil raha reservis olema.

Kas meil leidub küllaldaselt neid, kes on suutelised ja tahtelised koostama vajalikku uut õppematerjali, mis on täiesti ajakohane, lastele kõigis maailmaosades väga huvitav, didaktika ja vastava aine metoodika seisukohalt laitmatu ja oma välimuselt samal kõrgel tasemel kui on meie asukohamaade õpikud? Neid nõudeid toonitati väga konverentsil. Aga elame lootustele!

Mõnedest sõnavõttudest ilmnes, et ei olnud loetud meie „Bülletääni”. Kas seni ilmunud „Bülletääni” numbrid on olemas kõigi koolide juures? Uustul-

nukail ja eriti noortel algavail õpetajail peaks olema võimalik tutvuda „Bülletäänidega”, milledest võivad nad leida ülirohkesti neile tarvilikku materjali, kuigi see on vahest juba aastate eest avaldatud.

„Bülletääni” toimetuse ootab kaastööd tegelikult tööväljalt. Me soovime esijoonel kirjutisi pedagoogiliste ja metoodiliste küsimuste kohta. Ka kõik uued võtted õpetuslike probleemide lahendamisel on tere tulnud!

Õpetajad on küünlad, mis valgustavad oma ümbrust, nii öeldi vanasti Kodu-Eestis. Nii me võime öelda eesti õpetaja kohta ka nüüd Välis-Eestis. Peale koostöö koduga tehtava kasvatus- ja õpetustöö tuleb meil valgustada ka oma ümbrust. On palju kohti ja alasid, kuhu tuleb õpetaja valguskiiri juhtida. Siinkohal märgime ainult ühe – eesti keele lugemiskuse omandamine eelkoolieas. Käesolevas „Bülletäänis” avaldame selle kohta kirjutise dr. Jaak Kiviloogilt. Kus lapsed saavad käia eelkoolieas lasteaedades/mänguringides, seal on lugemiskuse omandamine hõlpsasti teostatav. Aga suur osa meie lastest ei saa lasteaedadesse/mänguringidesse. Sel puhul tuleb ainuüksi rakendada kodud laste eesti keele lugemiskuse teostamisele. Selle tarvilikkuses tuleb lastevanemaid teadlikuks teha valgustamise/selgitamise teel. Selleks on mitu võimalust, näit. aeg-ajalt kirjutada oma asukohamaa eesti lehtedes ja ka kohalike organisatsioonide kitsama ulatusega väljaandis. See vaev tasub ennast mitmekordselt. Õp. konverentsil toodi esile mõtlema panevalt rohkesti probleeme ja hädasid, milledega meie õpetajad kohtadel võitlevad. Kas nendest on kirjutatud ka oma asukohamaa lehtedes ja mujalgi?

Vaatamata konverentsil esile toodud kohati esinevate raskete probleemide ja hädade küllusele, ilmnes sõnavõttudes siiski ka tugevat entusiasmi ja optimismi. Piiratud võimalustest hoolimata on seni suudetud meie noortele anda

üsna suures ulatuses tugev alus eesti keele oskusele ja selle edasiarendamisele ja ühes sellega teadlikkus sellest, kes nad on ja kelleks neil tuleb jääda. Meie kõigil asukohamaadel on juba rohkesti noori kerkinud avaliku elu tegevuse areenile. Eriti märgatavalt on see ilmenud kõigil senini korraldatud Eesti Päevadel. Uut võimsat noorteväge on üha esile tõusmas.

Sellele kõigele lisaks olgu veel erilisel märgitud, et konverentsil saime kuulda ka rõõmustavaid näiteid meie noorte juba kooliajal omandatud hea eesti keele oskuse kohta. Samas oli ka kõigile kuulajaile selge, et peale õpetaja intensiivse ja oskusliku õpetustöö on selle saavutamiseks kodudes hällist alates teostatud järjekindel eesti keele õpetamine. Töestus veelkordselt tuntud tõsiasi, et ainult kodude tõhusal kaasabil maast-madalast saavutame rahvuslikult tugeva kakskeelse väliseestluse. See ongi meie rahvusliku kasvatuse ja õpetuse eesmärk võõrsil.

Konverentsilt lahkuti suurima rahuloluga. Saadi kuulda rohkesti huvitavat ja õpetlikku ja sellest oli kaasa võtta palju häid ideid teoorias ja praktikas. Headest ettekandeist ja sõnavõtude tulvast võidi kohtadele kaasa viia rohkesti julgust ja kindlustunnet — mõnes kohas on veel raskem kui minul! Oli kuulda huiatusi vanade tuttavate jälleenägemisel ja leiti uusi kustki kaugelt maade ja merede tagant.

Eesti rahvalgustajate töö ja tegevus kulgeb Välis-Eestis peatumatult edasi.

*

Kolmelt helilindilt tekstide mahakirjutamisega tegeles siin mitu inimest ja neile kuulub esimene suurim tänu nähtud raske vaeva eest! Mahakirjutamisel ilmnis mõnede nimede väga halb kuuldavus ja seetõttu võib nendes olla kahetsetavaid eksitusi. Ka esines arusamatuid sõnu, mistõttu tekkis tekstisse valgeid laike. Kolmele poolikule sõnavõtule oli juba eespool tähelepanu juhitud.

Peale konverentsi materjali oli meil veel muid asju, mis pidime seekord „Bülletäänisse” mahutama, aga meie ajakirja ruum on ju piiratud. Seetõttu pidime helilintidelt saadud tekstide redigeerimisel ja trükkivalmis seadmisel mõnda ettekannet ja ka sõnavõtte kärpima, kohati üsna tugevasti. Mõned ettekanded ja sõnavõttud on siiski niivõrd huvitavad ja sisukad, et otsustasime paluda autoreilt täiendavat lisa avaldamiseks järgmises „Bülletäänis”.

Eesti õpetajate 4. ülemaailmse konverentsi materjalidest on nüüd olulisem osa avaldatud „Bülletäänis”. Seetõttu on need kättesaadavad mitte ainult konverentsil osalejatele, vaid ka üle maailma kõigile eesti koolist ja selle olukorrast huvitatuile, kes ei saanud konverentsil viibida. Veel rohkem: meie põlve kohustuseks on kõik materjalid oma tööst ja tegevusest säilitada tulevastele põlvedele uurimiseks ja hindamiseks. Tavaliselt hakatakse meie põlve tööst ja tegevusest huvituma alles siis, kui asjaosalisi enam ei ole.

Herman Rajamaa

SÕNA ON LASTEVANEMAL

Eesti rahvuskultuuri viljelemine Välis-Eestis

Kust tuleb rahvustunne? Kas saab seda õpetada? Kuidas saame kasvatada eestlust antud olukorras?

Kui lõvi sünnib lehmalaudas, kas on ta lehm või lõvi? Eestlasel ei ole nii selget identsuse piiri, sest oleme üleae-

gade segunenud oma vallutajatega: poolakad, taanlased, rootslased, sakslased ja venelased. Need, kes on asunud Eestisse, on võtnud omaks meie keele ja kombed. Et see on toimunud, selleks pidi olema üks küllaltki suur

kriitiline mass. Kui suur see oli, seda ma ei tea. Toronto 10.000 eestlast võitlevad, aga read hõrenevad. Öeldakse, et eestlust tuleb emapiimaga sisse sööta. See oleks küll kõige tõhusam meetod, kus saab maast-madalast eesti keelt ja meelt õpetada.

Tean, et TES lasteaija laul on täiesti propagandalugu. Teine salm on:

Eesti keelt siin räägin ma,
eesti keeles laulan ka.

Sõpradeks saan siin
ma teiste eesti lastega.

Tahan siia alati
rõõmuga ma tulla.

. . . ja see annab tulemusi, sest need lapsed, kes käivad läbi eesti koolide ja skautluse-gaidluse süsteemi, võtavad hiljem oma kohad ühiskonna juhtimisel.

Aga . . . kõik ei suuda seda saavutada. Kas kvaliteet on kvantiteedist kasulikum? Masloni teooria kohaselt peavad meil enne olema toidu, riietuse, elamu ja muud probleemid lahendatud, kui me hakkame kultuurioludele oma vaeva pühendama.

Ma tooksin teile oma perekonnast näite selle kohta, kuidas toimub keelekadu. Kasvasin üles üksiku lapsena. Vanemad rääkisid minuga alati eesti keelt. Kui olin ma keskkoolis, siis piirdus aeg ainult õhtusöögiga, mille veetsin ma koos vanematega. Muul ajal oli tarvis õppida, tundides käia, sõprade seltsis olla – kõik käis inglise keeles.

Abiellusin eestlasega. Alguses proovisime omavahel eesti keeles rääkida, see aga ei õnnestunud. Ainult ükskord Metsaülikooli mõju tõttu läks see korda. Kuni olime jälle ingliskeelse raadio, lehtede, koolide ja tööga ümbritsetud. Kui lapsed sündisid, küsisin mitmelt seltskonnajuhilt, et lapsi eestlasteks kasvatada on äärmiselt tülikas. Miks seda teha? Enamus kehtas õlgu ja ütlesid, et nad ei tea . . . lihtsalt peab! Üks vihastas minu peale ja otsustas vististi, et kui ma ei tea, siis ma ei ole ka päris-eestlane.

Ainult minu akadeemiline ema oskas vastata, et Toronto on suur linn ja eesti identsus annab Sinu lastele väiksema ringkonna, kus saab end tunda olulise mana ja kust võib tekkida eluaegseid huvitavaid sõprussidemeid omasugustega, koguni ülemaailmselt. On tore olla eestlane, on nagu vennastus.

Identsuse otsimine ongi meil praegu kolmanda generatsiooni tung, mida peame ära kasutama. Lääne-Kanadas elavad jaapanlased ja ukrainlased, kellele vanemad salgasid oma päritolu, õpivad praegu suure himuga oma keelt ja rahvuskultuuri, mida nende vanemad tegemata jätsid. Nendel tekkis vajadus teada, kes ma olen. Üks Toronto Ülikooli sotsioloog avastas, et kaua aega pärast seda, kui inimene on kaotanud oma keele ja rahvuskombed, hoiab ta kinni oma identsusest. Ollakse siiski segaduses: kas ma olen eestlane või ameeriklane? Selle segadusega kaasuvad mitmed probleemid.

Mida ma siis laste suhtes otsustasin? Hakkasin lapsega nagu iseenesest rääkima eesti keelt, sest niimoodi oli minu ema teinud. Kaks aastat hiljem sündis teine tütar. Kui vanem laps läks lasteaeda, kõneles ta inglise keelt nagu oleks just laevaga Eestist saabunud. Noorem õppis parajasti rääkima. Iga päev tuli tütar lõunaajal koju ja rääkis minule eesti keeles kõike seda, mis oli koolis juhtunud. Mõne kuu pärast tema inglise keele sõnavara kasvas nii kiiresti, et ma pidin järjekindlalt tema eesti keelt parandama. See ei meeldinud temale ja varsti ei tahtnud ta üldse rääkida sellest, mis tema maailmas juhtub.

Sel kriitilisel ajal tegin kriitilise otsuse, et on parem kui minu laps räägib inglise keeles kui üldse mitte. Samal ajal õppis noorem inglise keele selgeks. Alguses oli mul nagu suur süütunne, et ma ei olnud saavutanud seda, mida ise oleksin soovinud. Olin nagu eksamil läbi kukkunud. Kui ma oleksin nõrgema iseloomuga, oleks mind juba ammu

eesti ühiskonnast välja lülitatud. Ükskord tuttavate suvilas Jõekäärul juhtus midagi. Majaperemees kuulis, et minu lapsed sagisid inglise keeles ja ta hõiskas valju häälega, et Malle Puhmi lapsed räägivad inglise keelt! Üks asi, mida ei kavatsenud oma lastele edasi anda, olid minu lapsepõlves kuulnud näägutamised suvelaagrites: „räägi eesti keelt!” nagu inglise keel oleks kõlbmatu kommunikatsiooni jaoks.

Kui lapsed olid nelja- ja kuueaastased, me kolisime Minnesotasse. Kui ma sama aasta lõpul emale helistasin ja kutsusin nooremat tütart vanaemaga rääkima, keeldus ta – ma ei oska ju eesti keelt! Ta häbenes oma keele pärast vanaemaga rääkida.

Kui me Torontosse tagasi tulime, võttis TES lasteaed minu lapsed soojalt vastu ja sõbrad ootasid ees. Siis tulid Tallinna paviljoni ja Seedrioru pidustused, kus lapsed nägid rahvatantsijaid ja võimlejad, ja et igal pool räägiti eesti keelt. Siis hakkasin oma lastele eesti keele sõnatagavara õpetama, nimetades asju, mis ette sattusid – maja, maantee, järv jne. Õppimise motivatsioon tuli nüüd n e n d e l t.

Kui nad läksid Jõekääru suvekodusse, ei tulnud juhtkonnale ette, et minu lapsed ei räägi eesti keelt. Kui nad sealt koju jõudsid, ei suutnud ma imestada kui palju nad rääkisid eesti keelt! Pean uskuma, et kõige tõhusam meetod keele uuestiõppimiseks on t ä i s s ü v e n d u s. Muuseas vastikust refräänist „räägi eesti keelt” oli saanud „pea meeles eesti keeles”. Järgmisel aastal tuldi koju püüdlikuma eesti keele rääkija auhinnaga.

1981 viisime lapsed Eestisse, kus nad mängisid oma sõpradega paar nädalat. Jälle täissüvendus! Nüüd on nad kirjavahetuses oma sugulastega. Nendel on tore saada kirju ja välismaa kirjamärke. Nad ei taipagi, et nad midagi õpivad, kui kirjutatakse, et käisime botaanikaaias või nukuteatris, ja nad peavad küsima minu käest, mis asjad need on.

Niisamuti kui nad tahavad kirjutada ninasarvikust ja sõprushelmetest, siis ei tee see suurt vaeva neid sõnaraamatust otsida. Kui nad ei oleks neid lapsi kohanud, siis see kirjavahetus praegu ei eksisteeriks.

Mõlemad on 7. eluaastast saadik käinud täienduskoolis (praegu on nad 11 ja 13). Virisevad küll, et peavad kõik teispäeva õhtud nahka panema eesti koolis käimisega, aga tänu nende õpetajale, eriti pr. Leivatile, kes oli ka minu armastatud õpetaja ja nüüd 25 aastat hiljem õpetab minu tütart, õpivad nad eesti keelt lugema ja kirjutama. Viimasel ajal on ka lapsed aega oma vanavanematega veetnud rohkem kui nooremalt.

Kokku võttes: nende eesti keel ei ole sulaselge, aga nad tulevad sellega toime. Lepin sellega, et nad teavad, kes nad on, kust me tuleme ja et nendele on antud valik eesti ühiskonnas viibimiseks.

Siirdume momendiks olukorrale sotsioloogilisest vaatevinklist. Missugused on praegu meie sotsioloogilised välja-vaated? Mitte eriti head.

Mõne aasta eest nuputas prof. Tõnu Parming välja, et kõik eesti perekonnad, kes eesti lapsi kasvatavad, peavad üles kasvatama 6,75 e e s t l a s t selleks, et meie rahvaarvu samal tasemel hoida ja sel juhul oleksid vallasised, lasteta või assimileerunud eestlased asendatud. Eestlastel aga ei ole suuri perekondi ja isegi kahe lapsega perekonnad seisavad suurte raskuste ees, kuidas lastele eesti keelt õpetada, sest mängukeeleks kujuneb praegu alati kohalik keel. Mäletan minagi, et eesti keelt rääkisid ainult vanematega, eesti lastega ja loomadega. Omavanustega käis kõik inglise keeles.

On huvitav arutleda, miks meie iive on nii madal. Üks meie kahe teraga mõök on haridus. Kõrgema hariduse saanud inimene tahab ka kõrgemat elatustaset ja laste kasvatamine ei soodusta seda aja poolest ega majanduslikult.

Kahju, et see generatsioon raisku läheb!

Kõrgema hariduse saanud inimesed tihti assimileeruvad väga kiiresti, sest neid aktsepteeritakse teistes ühiskondadesse kergemini nende teadmiste ja saavutuste tõttu. Ühiskondliku tegevuse jaoks neil ei ole aega ja nad ei vaja oma kultuurilise ühiskonna toetust, sest oma seltskondlikke vajadusi nad täidavad tööga ja kollegidega. Aga nagu alati, on ka erandeid.

Samal ajal on kõrgema haridusega positiivsed rollimudelid kasulikud, et tõsta meie noorte eneseväärtusetunnet ja respekti eestluse vastu ning saavutada tähelepanu maailmafookuses.

Segaabiludes on võimalik õpetada eesti keelt lastele siis, kui eestlasest vanem on järjekindel oma kõnekeele kasutamisele oma lastega, on erilise tahtjõuga ja intelligentsiga ja kui leidub positiivset tuge kas eesti ühiskonnalt või oma perekonnast, näit. vanavanematelt või abikaasalt, kes leiavad, et kahe keele oskus arendab nende laste intelligentsi. Seda tõendavad ka vastavad uurimused.

See nähtus on aga erand ja ainult 2 % rahvast saavutab selle. See toobki meid järgmise valusa probleemi juurde — keelekadu. 1978 kandis lätlane dr. Kalnins AABS'i konverentsil ette uurimustöö emakeele säilitamisest välismaal (Olen kohandanud seda kaudselt eestlastele.).

Tulemused ei anna suuremat lootust. (Loodan, et ma ei ole nagu vanaaegsed kullerid, kes maha lasti, kui nad tõid halbu uudiseid.). Selle ettekande põhjal ma nimetan esimeseks generatsiooniks neid väliseestlasi, kes on Eestis sündinud või üle neljakümne. Nende lapsed, kes on välismaal sündinud, on teine generatsioon ja nende lapsed omakorda on kolmas generatsioon.

Keeleoskus hõlmab lugemist, rääkimist, arusaamist ja kirjutamist. Esimesest generatsioonist valdas rõhuv enamus oma keelt — siiski mõned ei osa-

nud kirjutada või lugeda ja sülelapsed ei olnud veel saavutanud täit keeleoskust. Teisest generatsioonist valdab 10 % emakeelt ja kolmandast 0,6 %.

Me oleme nüüd selles kolmandas vaatuses. Dr. Kalnins ütleb, et küsimus ei seisne enam keele säilitamises, mis on tugevasti seotud keele pruukimise võimalustega, vaid keele uuesti õppimises. (Ma tulen selle punkti juurde tagasi.)

Keel on tavaliselt esimene asi kultuurist, mis kaob. Rahvustoit ja endised sõprused püsivad veel kaua. Kui see kehtib, siis kõik meie seltskondlikud organisatsioonid (nagu majandus-, jahi-, õngitsejate-, arstide- ja maakondade klubid), mis ei paista eestlust otseselt teenivat selles mõttes, et kui Eesti oleks järsku vaba, peaksid nad tunnistama, et need organisatsioonid on üles ehitatud enda lõbuks ja mitte eestluse teenimiseks, on siiski tegelikult väga olulised, sest need säilitavad eestlaste omavahelisi sõprussidemeid.

Üks asjaolu, mis ähvardab eestluse viljelemist, on et need, kes valdavad eesti keelt hästi, on vahest liiga üleolevad oma saavutuste üle ja tekitavad ebamugavust teistele. Kõigil ei ole keelteandi. Nii mõnigi haritlane ei julge eesti ühiskonnas juhtivat kohta võtta, sest tema eesti keel lonkab.

Koolides hea keeleoskusega lapsed saavad palju kasu sellest. Mis aga juhtub poisiklutiga, kellest kord tuleb hea äriees, insener või sportlane? Tema tunneb, et ta ei ole väärtuslik eestlane ja eemaldub kuhugi, kus tal on mugavam.

Meil aga oleks hädasti vaja majandusmehi ja professionaalseid nõuandjaid oma organisatsioonidele!

Ärge otsustage eestlase väärtuse üle ainult tema keeleoskuse põhjal! Inglise keelt rääkivad miljonärid on tere tulnud!

Lätlased paistavad olema palju suurema rahvustundega kui eestlased ja leedulased. Võetakse endid Vabariigi aas-

tapäeval novembris töölt vabaks ja vee-detakse päev Läti Majas.

Nad on keelekao olukorda analüüsi-nud ja kuna nendel on mitmed õpetla-sed, psühholoogid ja sotsioloogid, kes on nõus ühiskonda juhtima, on nad ot-sustanud kaasaegsete meetoditega olu-korda parandada. Näiteks, korraldatakse läti keelt valdavaile lastele kolm nä-dalat laagrit ja siis kaks nädalat läti keelt mittevaldavaile, kellele õpetatakse läti kultuuri ja keelt. Kui lapsed on 13 aastat vanad, on neile nelu aastat à kuus nädalat läti keele suvekoolid Pennsylvanias, Michiganis või Orego-nis olnud.

Kas ka eestlased ei võiks teha sedasa-ma ja kasutada näit. Seedriorul ja Jõe-käärul olevaid võimalusi?

1978 reformeerisid lätlased oma täienduskoolide süsteemi. Rõhk pandi kõnelemisele. Arutati TV-programme ja spordisündmusi. Koos vanematega korraldati väljasõite loomaaeda, kunst-näitustele, läti olenguile, suusatamise-tele jne. Lauldi koos lõketel. Need ret-keid täiendasid nõnda nimetatud köögi-keele sõnatagavara ja sundisid kõiki kõnelema igapäevases olukorras, ja mitte ainult klassiruumides kõnelema ja kuulama.

Vanematele korraldati kooliajal loen-guid läti keelest, kunstist, kirjandusest, psühholoogiast, poliitikast, rahvuskom-metest jne. Lastele anti valida kirjandi-te aine. Nad võisid kirjutada ilukirjan-dust, ajakirjandust, päevikut, näiden-dit, teha ajaloo või geograafia pisiuuri-musi. Kõik see nõudis suurt koostööd lastevanematega.

Mida saaksime meie teha oma akude laadimiseks? Järgnevad kommentaa-rid, peamiselt noori mõjutavate organi-satsioonide kohta, ei ole mitte mõel-dud tehtud saavutuste kritiseerimiseks, vaid need on ettepanekud selleks, et teid mõtlema panna.

Koolid: lasteaad on suurt vaeva näi-nud ingliskeelsete raamatute tõlkimise-ga eesti keelde ja on nendesse eesti

tekstid kleepinud. Kui kunagi raha jät-kub, võiks nendega kaasuda helilindid, sest kõik vanemad ei viitsi neid raama-tuid lastele ette lugeda.

Väikelaste lauluklassid on eriti tõhu-sad eesti keele õppimisel. Koos on jul-gem sõnu proovida, on võimalus kor-damiseks ja päheõppimiseks, eriti kui õpetaja teeb õppimisest mängu, et nüüd laulame vaikselt, valjult, kiiresti või aeglaselt.

Eesti koolide kõige valusam proble-em on noorte õpetajate järeلكasv. Seda probleemi on uurinud dr. Linask USA-s ja koolidki on ise teadlikud sel-lest. Oleks viimne aeg videolindistada meie kogenud õpetlasi ja nende tead-misi.

Täiendusgümnaasiumis töötab üks ajakirjanduserühm. Seda on hädasti vaja, sest eestlaste kõige olulisem infor-matsiooniallikas on ajaleht. Ajalehtede toimetajad on äärmiselt üle koorma-tud. Kui õpilased teevad lehtedele kaastööd, siis ei õpi nad ainult eesti keelt, vaid saavad ka töökogemusi.

Laagrid: leian, et laste suvekodudes tuleks tehakõige suuremaid muudatusi selleks, et saavutada häid tulemusi. Nende esialgne eesmärk oli korraldada kindel ja soodne koht, kuhu eesti lapsed, kelle emad töötasid, said minna koolivaheajal. Aastate jooksul on nen-des tehtud ka kiiduväärset rahvuslikku tööd. Nüüd oleks aeg kooliõpetajate abiga koostada süstemaatiline eesti keele ja kultuuri õppekava nendele su-vekodudele 5. kuni 15-aastastele ja need programmid teha kõigile ülemaa-ilselt teatavaks eesti ajalehtede kau-du.

Need vanemad, kes tänapäeval oma lapsed eesti laagrisse toovad, ei too ujumist või tennist õppima. Seda või-vad lapsed teha maailma parimate tree-nerite juhatusel selleks ehitatud hoone-tes. Tuuakse aga eesti keele pärast. Kui vaadata, kelle lapsed käivad eesti laag-rites, siis on need läbilõikes elukutse-liste inimeste lapsed. Kõrge kvaliteedi-

ga eesti keele ja kultuuriprogramm tooks kokku lapsi ülemaailmselt, sest kaheks, kolmeks nädalaks tasub juba last hariduse mõttes kaugemale saata, kui iganädalane programm ei ole kättesaadav.

Raamatud: Välis-Eestis ilmub raamatuid. Need on enamasti mälestusalbumid või teaduslikud teosed, mis teenivad väga väikest gruppi. Raamatu tegemine on kulukas, müümine väga raske ja nendest, mis ostetakse, kõik ei loeta läbi. Seetõttu peame vaatama kompjutereid, millega saab väiksemaid tiraaže teha. Niisamuti heli- ja videolinte, mida ehk siiski kuulatakse ja vaadatakse. Nende eelis on, et inimene kuuleb ka kuidas eesti keel kõlab.

Kokku võttes: tohutult palju head on saavutatud. Paneme tulipunkti selle, et elame ja areneme ajakohaselt. Aktsepteerime oma nõrkusi ja lahendame hästi need probleemid, mis praegu esinevad.

Me ei jõua ette aimata kõiki tuleviku

asjaolusid ja sellekohaselt käituda.

Aga me ei ole üksinda: juudid, ukrainlased, lätlased, leedulased, poolakad — kõik nad elavad üle samu pagulaseluslikke.

Võib-olla kui ehk esitame omi nõudmisi maailmale puhtinimlikult ja mitte rahvuslikult, siis ehk saavutame rohkem?

Kui ma mõne aasta eest käisin Eestis, siis ma kõnelesin seal ühe noore üliõpilasega, kellelt küsisin: „Kas vabadus ei oleks olulisem kui eesti keele säilitamine? Me saaksime ju sama hästi mõtteid vahetada inglise, vene või hiina keeles.” Tema vastus oli: „E i, v a b a d u s v õ i b i g a l a j a l t u l l a, a g a k u i m e e m a k e e l e k a o t a m e, s i i s e i s a a m e i e o m a k u l t u u r i e n a m i a l g i t a g a s i.”

Mall Puhm

(Kokkuvõtte kõnest rahvuskongressil
Esto-84 ajal juulis 1984 Torontos.)

IV ülemaailmse õpetajate konverentsi deklaratsioon

Eesti ühiskond elab edasi, kui uusi generatsioone suudetakse kasvatada ja rakendada eestluse huvide ja sihtide teenimiseks. See nõuab jätkuvat panust ja suuremaid pingutusi eesti koolilt, kodult ja ühiskonnalt.

Asukohamaade erinevad ühiskondlikud normid ja koolipoliitika nõuavad eesti koolidelt kohandatud tööviise ja algatusi; õpetajaskonnalt energilist ja sisukat tunniplaani, praktilist individuaalsust ja kindlasti palju tihedamat sidet kodudega.

Õpilaselt tuleb nõuda suurendatud kodutööhulka ja õpetajailt ja vanemailt selle täitmise tõhusamat kontrolli.

Õpilaste kooliaega tuleb suurendada.

Õpetajate järelkasvuks korraldada vajalikke kursusi, seminare ja õppepäevi vastavalt iga asukohamaa koolide vajadustele.

Võimaldada kaugemate ja väiksemate keskuste õpetajailt osa võtta õpetajate kursustest, kas stipendiumide või materjalide levitamise kaudu.

Õppevahendeid tuleb ajakohastada ja selleks nõutada suuremat majanduslikku panust kogu eesti ühiskonnalt.

Lua ülemaailmne roteerivas korras tegutsev õppevahendite koostöökeskus, mis kooskõlastaks õppevahendite kirjastamist ja levitamist.

Ainult ühiselt suurendatud pingutustega suudab eesti kool püsida.

SINULT, EESTLANE, OOTAME SUUREMAT PANUST EESTI KEELE JA KOOLI TOETUSEKS!

T Ö Ö V Ä L J A L T

Vara lugemaõpetamine - koduse kasvatuse võimalus soodustada lapse arengut

Lisanduv hulk teaduslikku infot näitab esimeste eluaastate sündmuste elulist tähtsust lapse edaspidisele arengule. On kindlaks tehtud, et meeleeelundite ärrituste hulk mõjutab närvikava arengut nii, et sidepunktide arv närvirakkude vahel suureneb vastavalt ärrituste hulgale. Kui aju ei saa küllalt stiimuleid esimestel eluaastatel, ei arene ta oma kõigi eelduste kohaselt ja pääleegi pole võimalik seda puudust hiljem tasa teha. Info varajase ajutreeningu tähtsusest väärriks tähelepanu ja praktilist kohandust ka eesti lastetöös. Lastele vara lugemaõpetamine on üks selline kohandus, millel võiks olla eriline tähendus väliseestlaste laste huvi äratamisel eesti keele ja kultuuri vastu.

MIKS JA MILLAL VARA LUGEMA?

Rootsi praegu ainukese lastekeele professori Ragnhild Söderberghi järgi on alles hiljuti aru saadud, et väikelapsel algusest peale on nii taht kui ka võimet kontakti loomiseks oma kaasinimestega. Vastsündinud laps reageerib inimese kõne peale ja järgib oma liigutustega kõne dünaamikat. Väikelaps keskendab seejuures oma tähelepanu eriti teiste inimeste silmadele, suule ja kätele, nii siis elunditele, mida kasutatakse keelelise kontakti loomisel. Laps on ka võimeline oma reaktsioonidega täiskasvanuid teatud määral mõjutama nii, et neist tulevad head „vestluskaaslased”.

Põhimõtteliselt on nii kõnelemise kui lugemise juures küsimus koodide tõlgitsemisest. Tõlgitsetes mida keegi ütleb, tõlgitseb laps häälekoode. Kui ta vaatab, mida keegi on kirjutanud, tõlgitseb ta tähtedekoode. Esimesel juhul võetakse info vastu kõrva kaudu, teisel silma kaudu. Küpsus mõlemateks toiminguteks saavutatakse umbes samas eas. Et lapse keel areneks võimalikult hästi, peab lapsel olema võimalus vestelda täiskasvanuga igapäevases eluolukorras. Täiesti samamoodi on kirjutatud keelega. Laps peab lisaks küpsusele saama materjali kirjutatud keele omandamiseks ja võimaluse töötada selle materjaliga. Põhjus, miks kaheaastased tavaliselt ei õpi lugema, ei olene lapse küpsemastusest, vaid õppevõimaluste puudumisest.

Lugemine on elu tähtsamaid toiminguid. Peaaegu kõik õppimine tugineb kirjaoskusele. Mida noorem laps on, kui ta alustab lugema õppimist, seda hõlpsamalt õpib ta lugema ja seda paremini loeb ta. On lapsi, kes oskavad lugeda sõnu aasta vanuses, lauseid kahe aasta vanu-

ses ja terve raamatu kolme aasta vanuses. Pealegi meeldib see neile, sest õppimine on ju elu põnevaim ja meeldivaim mäng.

VANEMATE OSATAHTSUS ÕPPEKÄIGUS

Varajane lugemisõpetus nõuab igapäevast töötegemist ja kuna menetlus rajaneb lähedasele suhtele õpetaja ja õpilase vahel, on see kodu ja isa või ema ülesanne.

Varajane lugemisõpetus võib anda vähemuslapselise edumaad arengu- teel võrreldes enamustlastega. Kakskeelse lapse kasvatus ei ole võrdne ükskeelse lapse omaga. Selle tase kujuneb tihti embkumb, kas kõrge- maks või madalamaks võrreldes ükskeelse kasvatusesega.

Lugemisõpetuse õnnestumiseks on tähtis, et vanemad suhtuvad üles- andesse õieti. Eesmärk on, et last õpetatakse lugema mängides. Siis ei ole õppimine töö. Õppimine on eelis, mitte karistus. Õppimine on lõ- bu, mitte sunnitöö. Õppimine on eesõigus, nii siis mitte millegi eita- mine, millestki loobumine või lahtiütlemine. Mida targemini õppimis- mängu mängitakse, seda kiiremini ja paremini õpib laps lugema.

Teine tähtis seisukoht on, et mäng peab olema lühike. Alguses tuleb seda mängida ainult viis korda päevas, igakord vaid mõni minut. Va- nemal tuleb olla tähelepanelik ja osata lõpetada õppimismäng enne kui laps ise tahab seda lõpetada. Lapsele tasutakse kiitmisega ning an- des talle tunda, et temast peetakse lugu. See tasub end ära mitme- kordselt võrreldes ainelise tasu kasutamisega.

ÕPETUSMENETLUS

Lugemisõpetusmeetod, mida tutvustan, põhineb Glenn Domani teo- ses „How to teach your baby to read” aastal 1964 esitatud menetlu- sele. Seda menetlust on Stokholmi Ülikooli lastekeele professor Ragnhild Söderbergh arendanud rootsikeelseks lugemispakiks (Läs- paket, Skripto, Stockholm, 1973).

Õppevahendid on äärmiselt lihtsad. Selle moodustavad lugemiskaar- did. Esimene aste sisaldab 45 sõna, mis on rühmitatud järgmiselt:

- a) ema, isa, lapse nimi. Punaste 12,5 cm kõrguste tähtedega kirjuta- tud sõnad kaartidel.
- b) jalg, käsi, juuksed, kõht, suu, nina, silm, kõrv. 10 cm suuruste täh- tedega sõnad kaartidel.
- c) auto, rong, nukk, koer, kass, karu, maja, tool, süng, padi, müts, king, jäätis, leib, piim, muna, 7,5 cm suuruste tähtedega sõnad kaartidel.
- d) süüa, juua, magada, joosta, kiikuda, kukkuda, nutta, naerda, ava- da, sulgeda.
- e) rõõmus, kurb, vihane, väsinud, nälgjane, janune, katki, punane.

Õpetaja näitab esiteks lapsele õpetatavat eset. Kujutage ette, et isa õpetab last. Ta näitab end ja ütleb „isa”. Pärast seda mängitakse peitust. „Kus on isa?” „Siin on isa.” Pärast seda võtab isa isakaardi ja ütleb: „Vaata siia! Siia on kirjutatud isa, isa.” Samaaegselt näidatakse sõna. Mängu korratakse. Järgmisel päeval mängitakse uuesti. Näidatakse äkki kaarti ja küsitakse. „Mis siia on kirjutatud?” Kui laps ei vasta, annab isa ise vastuse. Mängu jätkatakse järgmistel päevadel kuni laps tõenäoliselt tunneb kaarti. Mingil toredal viisil õpetatakse uus mõiste „ema”. See ära õpitud, võetakse mõlemad kaardid ja jätkatakse kuni laps nad kindlasti eraldab üksteisest.

Järgnevalt õpitakse kehaosi käsitlevaid sõnu. Õpetaja: „Kus on nina? Nüüd võtan su nina ära. Nüüd panen nina tagasi.” Esitletakse kaarti. Vanad kaardid korratakse läbi. Kui laps ei mäleta mingit kaarti, lastakse tal seda vaadata natuke täpsemalt. Kaardid peidetakse lapse eest ära pärast harjutust eesmärgiga huvi alles hoida.

Järgmine kaartide rühm käsitleb mänguasju. Kui laps õpib ära rohkem sõnu, ei ole võimalik kõiki korrata ühekorraga. Kordamismoodust on soovitatav varieerida. Laps võib näiteks mängida õpetajat. Täiskasvanu vastab meelega tihti valesti. Või ehk pannakse kaardid pörandale ja palutakse last võtta teatud kaarti. Kaht viimast kaarti saab laps ise lugeda.

Tegusõnade rühma võib näitlikustada ja teha tegevuse abil, omadussõnu dramatiseerides.

Teine aste harjutab lause algeid. Nüüd tuleb valida raamat, mida laps hakkab lugema. See peaks täitma järgmised tingimused:

- kõige rohkem 150 eri sõna,
- leheküljel kõige rohkem 15–20 sõna,
- kirjatähed vähemalt 3/4 cm kõrged,
- tekst ja pildid võimalikult eraldi üksteisest.

Õpetaja kirjutab iga lehekülje kõik sõnad 3/4 cm kõrgete mustade tähtedega kaardile. Kõik kaardid on sama suured. Kaartidest valmistatakse hiljem raamat. Eri sõnade jaoks tehakse eraldi 5 cm kõrgeid kaarte. Need peaks olema nii laiad kui seda nõuab kõige pikem sõna. Sõnad tuleb kirjutada 2,5 cm kõrguste mustade tähtedega.

Esimese lehekülje sõnad õpetatakse eraldi. Lausekaardid kinnitatakse tahvlile. Lapselt küsitakse, mida sellel ja sellel kaardil on lugeda (ja nii edasi).

Õpetaja ütleb: „Need sõnad üheskoos tähendavad
Ütle mulle veel kord, mida need sõnad ütlevad.” Õnnestumist palgatakse kiitusega.

Kolmas aste õpetab lauseid. Lapselt küsitakse sõna-sõnalt, mida kaart näitab. Kui laps saab hakkama, tuleb teda kiita ja talle seletatakse, et

ta on lugenud raamatu esimese lehekülje. See pannakse pidulikult keeratavate kaante vahele. Iga kord, kui uus lehekülg on selge, pannakse see kaante vahele. Loetakse eelmine lehekülg uuesti. Raamatu viimseks leheküljeks pannakse õpetaja poolt kirjutatud tunnistus, kus jutustatakse, et laps on täna lugenud oma elu esimese raamatu. *Neljas aste* harjutab raamatu lugemist. Sedavõrd kui tähed on liiga väikesed, jätkatakse kaartide lugemist. *Viies aste* õpetab lapsele tähed ükskõik missugusel menetlusel.

EESTI KEELE ŠANSS

Kakskeelsena püsida tahtvas ühiskonnas on varajane lugemaõpetamine vähemuskeeles eriti tähtis. Vähemuslaps, kes *enne* kooliiga ära õpib lugemise näit. eesti keeles, loeb meeleldi eestikeelseid raamatuid. Koolis kirjaoskuse ülekandmine teisele keelele on lihtne võrreldes raskustega esimeses keeles lugema õppimisel. Sellevastu on lapsel hoopis palju raskem eesti keeles lugema õppimine, kui enamuskeeles lugemisoskus juba on käes. Varajase eesti keeles lugema õppimise tähtsuse äratundmine oleks oluline mitte ainult eesti keele alalhoidmise seisukohast, vaid ka üldse lapsele laiahaardelise vaimse arengu soodustamise seisukohast. Lastel, kes kooli minnes oskavad lugeda vähemuskeeles, vaevalt puudub eneseusaldus. Eriti veel, kui nad juba oskavad lugeda kahes keeles.

KIRJANDUST

Cziko, G. A. (1976). The effects of language sequencing on the development of bilingual reading skills. *The Canadian Modern Language Review* 32, 543–539.

Doman, Glenn (1964). *How to teach your baby to read: The gentle revolution*, Carden City, N.Y. Doubleday Dolphin, Books. Paperback 1975.

H. Mänd, H. Raigna, M. Terri. Karu – aabits. Kirjastus „Valgus” Tallinn, 2. trükk 1973. Aabitsa juurde kuulub metoodiline juhend, mille autoriteks on H. Raigna ja M. Terri.

Uurimusi varajase lugema õppimise kohta kakskeelses olukorras on avaldanud Theodore Andersson, University of Austin, Austin, Texas.

Jaak Kiviloog
(Örebro, Rootsi)

Kuidas temperament võib mõjutada laste kooli- või õpitöö tagajärgi?

Kui me uurime olukordi ja tingimusi, mis mõjutavad laste õppimisvõimet ja nende õpitöö saavutusi, siis tulevad esile kolm tähtsat põhilist punkti.

1. Mida õpetada lapsele? Me peame kindlaks tegema, et see, mida nõuame lapselt, peab olema tema arengu kohane, et ta oleks suuteline temale antud ülesannetega toime tulema. Kõigepealt me katsume kindlaks teha lapse üldise mõtlemisvõime, tema intellektuaalse tase-me. Seda on päris kerge kindlaks teha I. Q. (=Intelligence Quotient) testidega.

2. Miks õpib laps? Miks mõni laps tahab õppida, aga teine ei ole õp-pimisest huvitatud? Tihtipeale sama tasemega laste koolitöö tagajärg on väga erinev.

3. Kuidas laps käitub või reageerib teatud olukordadele, temale an-tud töö nõudmistele, inimestele, kaasõpilastele ja õpetajatele? See KUIDAS või käitumisstiil ongi seoses tema temperamendiga.

Stella Chees, Alexander Thomas ja Hubert Birch hakkasid mituküm-mend aastat tagasi süstemaatiliselt uurima temperamendiliike vastsün-dinud laste juures. See uurimustöö kestis ligi 20 aastat. Uurijad jälgi-sid lapsi 136 keskklassi perekonnast ja 96 tööliklassi perekonnast.

Nende uurimismeetod oli järgmine: vestlus vanematega, intervjueri-mine, laste vaatlemine ehk otsesed observatsioonid, eksamineerimine ja vestlus õpetajatega. See oli väga korrapärane ja haruldane uurimus-töö praegusel ajajärgul. Tänapäeval ei ole pikaajalised uurimustööd nii väga populaarsed, sest need on kulukad ja rasked teostada.

Uurijad eraldasid üheksa temperamendiliiki, mis on järgmised:

1. Aktiivsus- ehk tegevustase (Activity level) – lastel on rahulikud ja tegevusrikkad ajajärgud päeva jooksul. Sel puhul me räägime keha-lisest tegevusest (motor activity).

2. Rütmi või korduvus (rhythmicity) ettekuulutusega ehk ennustuse-ga asjaolude puhul, nagu: magamis- ja ärkvelolekuajad, toiduajad jne.

3. Lähenedamine või tagasitõmbumine ja eemaldumine (approach or withdrawal) – laste reageerimine uute asjade, inimeste või toidu vas-tu.

4. Kohanemisvõime ehk kohanevus (adaptability), kui kergesti ja kiiresti laps muudab oma käitumist, kui olukord muutub.

5. Reageerimistugevus ehk jõulisus (intensity of reaction). Sellel lii-gil on tegemist ainult reageerimisenergiaga ja mitte selle kvaliteediga (meeldiv või ebameeldiv) või kelle poole on see suunatud.

6. Reageerimislävi (threshold of responsiveness) – kui tugev peab olema ergutus ehk stimulatsioon enne, kui vastus tekib, olgu see füü-siline, keskkonnaline või seltskondlik.

7. Meeleolu või tuju (quality of mood) – kui palju on meeldivat, lõ-busat ja sõbralikku tuju ja kui palju on ebameeldivat, ebasõbralikku käitumist, virisemist ja nutmist.

8. Kõrvaletõmbumis- või juhtimisvõime (distractibility). Kui kerges-

ti igasugused väljaspoolsed stimulatsioonid võivad viia lapse eemale tema eesmärgist ja tööst.

9. Tähelepanu ulatus ja püsivus (attention span and persistence) – ajamõõt, kui kaua laps võib püsida ühe asja või tegevuse juures ja kas laps on võimeline ka jääma asja juurde, mis tekitab temale raskusi.

Autorid järeldasid oma uurimustöö kaudu, et need liigid ilmnevad varsti pärast sündi ja jäävadki püsima. Laps on nende iseloomujoontega sündinud. Need iseloomujooned ei ole iseenesest mitte head ega halvad. Nad võivad mõjutada laste õppimistöö tulemusi. Kuidas see toimub? Laps kohaneb alati kiiremini ja töötab paremini siis, kui olukorranõuded on kooskõlas tema temperamendiga. Meie koolisüsteem on nii organiseeritud, et see teeb kohanemise kergeks mõnele lapsele, kuid raskeks mõnele teisele lapsele. Kui me vaatame oma koolitegevuse korraldust, siis me ootame lastelt, et nad istuksid vaikselt, kuulaksid õpetaja juttu, tema juhtnõore ja seletusi. Tihtipeale lapse arusaamine õpetaja seletustest oleneb mitte ainult sellest, kui tark on laps ega tema motivatsioonist, kui palju on tal huvi õppeaine vastu, vaid tema aktiivsusetasemest. Keskmiselt või ka vähe tegev laps võib istuda rahulikult päris kaua aega, ja see aitab tema tähelepanu. Laps, kes vajab liikumist, mängib pliiatsiga, kiigub pingiga, räägib naabriga ja seetõttu ei saa ta nii hästi aru õpetaja seletustest, kusjuures kuulis ta ainult esimest osa. Varsti see laps saab tõelda. Kui see tõrelemine tihti kordub, siis sellele lapsele jääbki tunne, et ta on rumal või halb, koguni mõlemat. Õpetaja võib seda vältida sel teel, et ta võimaldab sellisele lapsele vahetevahel teatud liikumisvõimalusi ja kordab oma juhtnõore kannatlikult ja meeldivalt siis, kui laps seda vajab.

Lähenemine või eemaletõmbumine, kuidas võivad need mõjutada lapse koolitööd? Laps, kes tõmbub eemale, kui tulevad esile uued teemad või uued olukorrad, võib kergesti maha jääda. Kui lapse kohanemisvõime on ka nõrk või aeglane, siis me räägime „aeglaselt soojenevast lapsest” („slow to warm up child”) või üldse tagasihoidlikust lapsest. Seesugune laps vajab palju kordamist mitte sellepärast, et ta oleks andetu, vaid oma temperamendi tõttu. Sellisel lapsel on eriti raske, kui õppekava võetakse läbi kiiresti ja kui esineb palju muudatusi ja vahetusi. See laps hakkab maha jääma ja ennast rumalana tundma. See omakorda tekitab veelgi rohkem eemaletõmbumist. Kui lapse reageerimistugevus on suur ja temal on ka eespool nimetatud iseloomujooned, siis on tegemist nn. „raske lapsega” (difficult child”). Sellise lapse eemaletõmbumine on kärarikas, ta pahandab valjusti, kui tal on uues olukorras ebameeldiv või raske. Ta mõjub negatiivselt kogu klassile ja teeb ka õpetaja töö raskeks. Nendel lastel

on temperamendivalangud (temper tantrums). Aga niisugune laps võib töötada ka väga energiliselt ja korrapäraselt, kui ta talle antud tööga harjub ja oma olukorraga kohaneb. Seesuguste laste riskantne ja raske ajajärk on alguses. Tihtipeale võivad õpetajad oma tõrelemisega ja karmusega teha lapsele õppimise veelgi raskemaks. Üks teine grupp iseloomujooni on: piiratud tähelepanuvõime ja -ulatus ja nõrk püsivus. Need on tüüpilised „korralageda lapse” juures (the unorganized child). Kui klassi keskkond on väga painduv, kus laste tegevusele piire ei panda, kus lastel on tegevuse suhtes suur valikuvõimalus ja kus on palju liikumist ja üldse tegevust – „korralage laps” ei saa õppida.

Lõpuks olgu märgitud veel ühte iseloomujoonte gruppi. See on „muretu ja sundimatu laps” („the easy child”). Need lapsed lähenevad sundimatult uuele olukorrale, nad kohanevad kiiresti ja nende reageerimistugevus on keskpärane. Nad on iga õpetaja unelm.

Kui me õpime oma lapsi tundma, siis me võime neid aidata. „Aeglaselt soojenev laps” või „kartlik laps” („shy child”) võib kergesti kogeda, et kool on temale raske ja hirmutav olukord, kus temalt nõutakse midagi, mida ta ei ole võimeline teostama. Aga ta võib kogeda ka õpetaja kannatlikkust ja õhutust, et kuigi on tal alguses raske ja ebameeldiv, ta siiski saab olukorrast üle ja hiljem mõne aja pärast kogu ni naudib seda.

Kadri Laar
(Toronto)

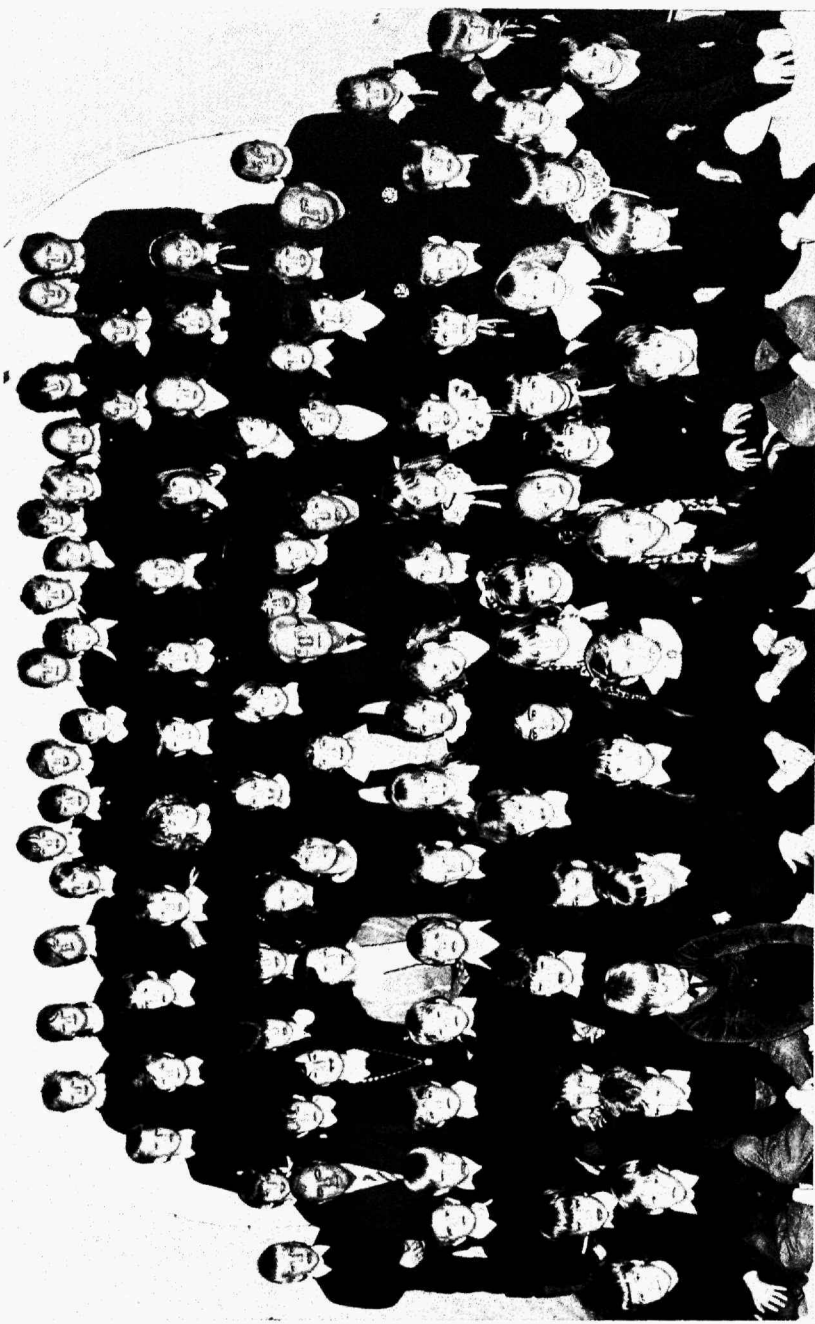

40-aastane

Eesti Algkool Stokholmis tähistab 15. märtsil 1985 40-aasta tegevusjuubelit iseisva õigustega koolina rootsi koolisüsteemis; vormilt küll erakool, ent alatise riigi- ja omavalitsustoetusega. Ajalooline nimi viitab sümboolselt sidemele iseseisva Eesti koolisüsteemiga – on ju tegelikult tegemist praeguse rootsi koolisüsteemi põhikooli alg- ja keskastmega. Meie kodumaine koolikohustus kestis 6 aastat ja Stokholmi Eesti Algkool on just kuueklassiline. See on üldises arengus muutunud puuduseks, sest uues põhikoolisüsteemis on õppeaeg 9 aastat ja kuna eesti koolis kõrgaste puudub, siis tuleb õpilastel edasi minna rootsi koolidesse, mis raskendab õpikäigu loomulikkust sujuvust ja sageli katkestab tekkinud noortevahelised suhted, kuigi suur hulk õpilasi on aastate jooksul läinud samasse rootsi kooli.

Nii on eesti poolel olnud juba aastaid püüdeks saavutada oma kõrgaste – senini kahjuks tagajärjetult. Üht sellist katset toetab muu hulgas tänavusel riigipäeval „folkpartiet” oma üldises suures hariduspoliitilises ettepanekus.

Stokholmi Eesti Algkool on algusest peale olnud kakskeelne õppeasutus, kus õppetöö jälgib kehtivat rootsi õppekava nii rootsi kui eesti keeles, millele lisan-

Stokholmi Eesti Algkooli pere veebruaris 1985. Õpetajad vasakult: Arne Broberg, Anne-Mari Asker, Leida Sulg, Marje Tui-Lund, asjaajaja-kuraator Astrid Sirotekin, koolijuhataja Henno Kirikmäe, õpetajad: Tiit Nurk, Arne Kask, Heli Siikonen ja Richard Norvell. (Foto: R. Tippo)

duvad rahvuslikud ained: eesti keel, Eesti maateadus, eesti laul, Eesti ajalugu ja õpilaste isetegevus eesti keeles. Selles viimases osas on näiteks traditsioon kooliteatri tegemise näol sama vana kui kool ise ja siin on andnud suunitleva panuse näitejuhtidena ja tekstikirjutajatena muu hulgas Milvi Laid, Lensi Römmer ja eriti palju aastaid Ao Vaks. Emadepäeva-, Eesti Vabariigi aastapäeva, kooliaasta avaja lõpuaktused ning koolipeod on andnud õpilastele võimalusi mitmekesisteks esinemisteks ja on samal ajal loonud eriti sooja suhte kooli ja eesti avalikkuse vahele. Tuleb meeles pidada, et Stokholmi Eesti Algkool kuni 1954. aastani ei saanud riigitoetust ja selle ülalpidamine oli eestlaste ühiskondliku panuse hiilgav tulemus. Sellesse panusesse kuulus eriti koolile sissetulekuid andev isetegevus, millesse olid rakendatud suure entusiasmiga lastevanemad ja koolitegevust korraldavad organisatsioonid. Kooli korjandused andsid kõigi nende ühiste pingutuste tõttu märkimisväärselt häid tulemusi. Ei saa unustada ka, et seda entusiasmi jagas tookordne õpetajaskond, kes kohusetundlikult rakendus oma ülesannetesse märksa madalamate töötasudega kui need olid rootsi õpetajatel.

Kui vaadata tagasi, siis võib eesti ühiskond olla uhke oma koolile. Kõigepealt kui meie oma ühiskonna algatuse saavutus, mida Rootsi valitsus on tunnustanud sel määral, et erakoolide toetuste süsteemi likvideerimisel on ainult kaks erandit tehtud ja seda just eestlastele ja juutidele. Stokholmi Eesti Algkool omab maine soliidse ja eeskujuliku õppeasutusena, mida on kinnitanud nii külastanud koolinõunikud, haridustegelased kui ka valitsuse ja riigipäeva liikmed. Kooli töö tulemusi on peegeldanud ka kõik endised õpilased, kes pärast järgnenud õpinguid ellu minnes ja üle maailma laiali hajudes on saavutanud tähelepanavat edu ja jõudnud paljudel aladel silmapaistvatele positsioonidele. Sellejuures on nad jäänud eestlasteks ega häbene oma rahvust. Uhkus olla eestlane kuulub eesti algkooli pedagoogiliste eesmärkide hulka.

Et see just kõige kergem ei ole — eesti kooli eestilist taset hoida arengus, kus kooli tulevad üha sagedamini mitmesuguse eesti keele tasemega õpilased, segaabielludest mõnikord peaaegu umbkeelseina — peaks olema selge. See erinev tase tekitab vajaduse eesti keele alal nõrgematele täiendusõpetuse andmiseks. Ka see ülesanne on tähelepanu leidnud. Seda on kergendanud asjaolu, et eesti kooli klassisid on väikesed ja selletõttu kontakt õpilase ja õpetaja, samuti kooli ja lastevanemate vahel on tugevam. Loomulikult oli asi aastakümneid tagasi palju lihtsam, sest siis tulid kooli peaaegu eranditult kodudes tugeva emakeele aluse saanud õpilased. Tol korral oli rootsi keel nõrgem, nüüd kipub see olema vastupidi. Eesti keel kodudes, kus mõlemad vanemad on tööl, samuti kodudes, kus üks vanematest ei ole eestlane, ei suuda alati anda küllalt tugevat alust. Erandeid siiski on. Praegu tulevad ligemale pooled õpilased just segaabielludest.

Nagu üteldud, on kooli sünnist 1945. aastast alates kooli juhtinud Hoolekogu ja kõiges on kooli toetanud kooli lastevanemad: EAS Lastevanemate Komitee ja EAS Sõprade Selts. Samuti Eesti Komitee ja Koolitoimkond. Kui küll riigitoetuse saamine 1954. aastast peale on majanduslikke muresid märgatavalt kergendanud ja sellega vajadust pingsamaks vahendite muretsemiseks, siis ometi on nende organite püsiv ja soe huvi aidanud juurde tuua kvaliteete, millest kool pidanuks muidu ilma olema ja tõstnud kooli ka tehniliselt ajakohaseks.

Ja eesti kooli kontakt eesti ühiskonnaga ja selle abiga on olnud tugev läbi aastate. Selletõttu on koolil olnud küllaldane õpilastaust. Juubeliaastal on kool c:a sajapealise õpilaskonnaga. Ei saa aga unustada, et kooli õpilaskond enne suurt väljarändamist Kanadasse ja USA-sse ulatus üle paarisaja. Õpilaskonna arvilise taseme säilitamine on muidugi kooli tuleviku üks aluseid. Kooliorganid on selle-

tõttu viimasel aastakümnel teinud pingutusi noorte vanemateni jõudmiseks selgitustööga oma kooli eelistest. On välja antud sellekohaseid pildirikkaid selgitusbrosüüre, mis ikka ja jälle värsketele kooliikka jõudvate laste vanematele näitavad, et sõidukauguse-murede kõrval annab Stokholmi Eesti Algkool eeliseid, mida omavalitsuslik kool ei suuda pakkuda. Tuletagem vaid meelde „Vuxenskola” (Täiskasvanute kooli) kuulutust, mis ilmus ajalehtedes ja kus üteldakse, et Rootsis on põhikoolist välja tulnud pool miljonit õpilast, ilma et nendel oleks küllaldast kirjutamis- ja arvutamisoskust. Eesti koolis, kus klassid on väikesed ja õpetajail õpilastega otsene ja tihe kontakt, ei saa seda juhtuda. Eesti kooli õpilaste tase on alati olnud kõrgem rootsi keskmisest ja ei ole raskusi tekkinud õpilaste huvis õpingute vastu kui ka klassidistsipliinis.

Kõige selle tulemuseks on olnud õpilaste edasipüüdlikkus. Kui näiteks võtta 1977-79. aasta statistikat, siis eesti algkooli õpilastest läks 79 % edasi 3- ja 4-aastasesse gümnaasiumi ja 12 protsenti 2-aastasesse gümnaasiumi. Ainult 9 protsenti leppisid põhikooli haridusega. Kui sellele kõrvutada rootsi koolide kõikide õpilaste üldstatistikat, siis on pilt halvem: ainult 34 protsenti läksid edasi 3- ja 4-aastasesse gümnaasiumi, 53 protsenti 2-aastasesse gümnaasiumi, kuna 13 protsenti leppis põhikooli lõpetamisega.

Teaduslik uurimine on teinud kindlaks, et kakskeelsus ei ole mingil viisil lastele koormav, vaid koguni nende intellekti ja õpivõimet soodustav. Stokholmi Eesti Algkooli 844 lõpetajat on ainult kinnitanud seda. Valdav enamus on jõudnud hästi edasi nii järgnevates koolides kui ka elus.

Käesoleval õppeaastal moodustavad kooli õpetajaskonna Anne Mari Asker, Arne Broberg, Aime Kask, Henno Kirikmäe, Richard Norvell, Tiiu Nurk, Heli Siikanen, Leida Sulg, Marje Tui-Lund. Kooli sekretär-kuraator on Astrid Sirotkin.

Juubeliaasta puhul on põhjust meenutada neid, kes on seda kooli juhitanud. Kodumaine koolinõunik mag.phil. Herman Rajamaa oli see, kes a. 1945 oma energiaga kooli käima pani ja siis selle edasi andis Eduard Karmale, kes oli koolijuhatajaks kuni 1950. aastani, mil noorem kolleeg Udo Juuno kooli üle võttis tervelt 25-ks aastaks (1950–1975). Sel ajal saavutas kool riikliku abi ja täieliku tunnustuse. Tema pensionile minekul võttis üle allakirjutanu, kes on kooli arengut kaasa teinud 1950. a. alates.

Henno Kirikmäe

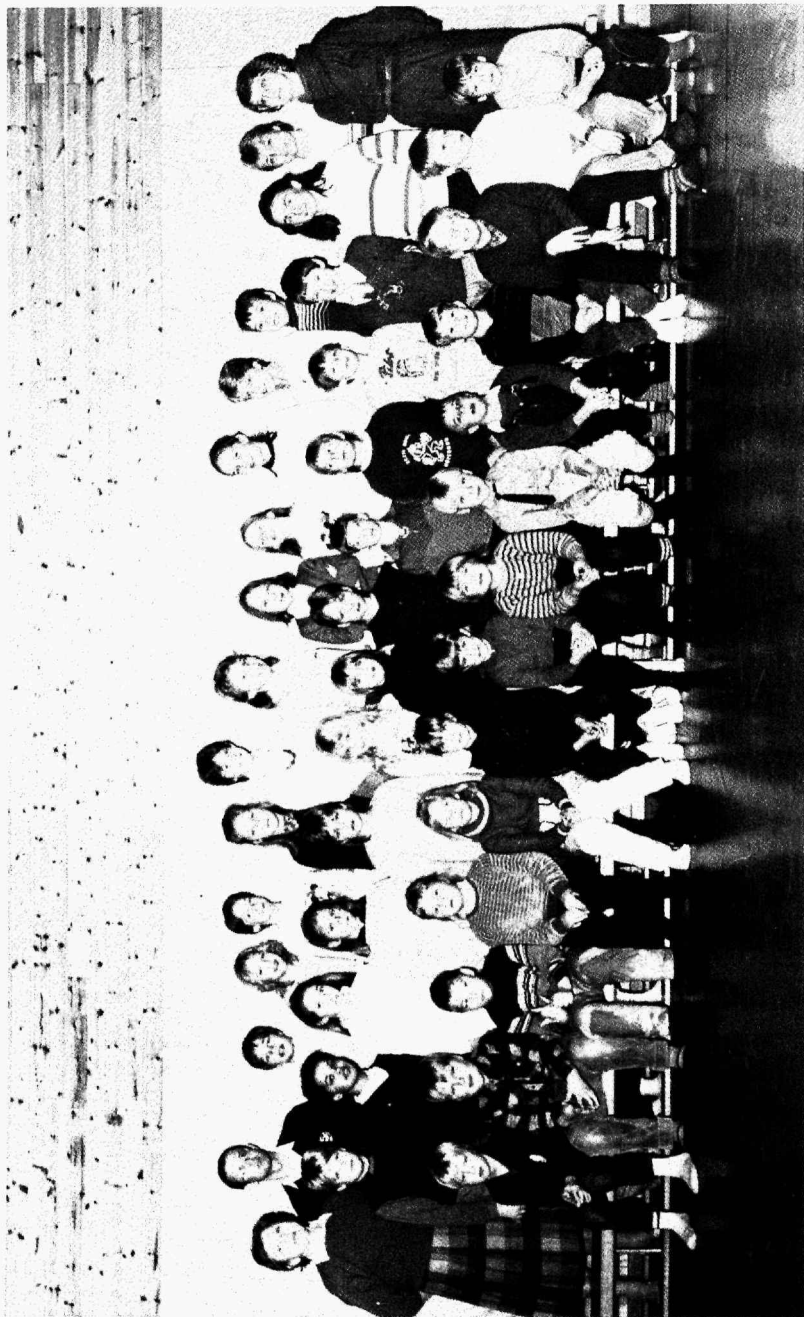
Göteborgi Eesti Kooli juubel

K. a. täitub Göteborgi Eesti Koolil 25 aastat. Tegelikult tuleks sellele lisada veel üks õppeaasta – 1945/46.

Nüüd tuleb kooli juba meie kolmas põlvkond, kellel on loomulikel põhjustel suuremad raskused eesti keele õppimisega. Noortel on järjest raskem spontaanselt ja vabalt väljenduda eesti keeles. Ka mitmed lastevanemad räägivad omavahel peamiselt rootsi keelt ja on isegi esinenud, et nooremad eesti päritoluga lastevanemad oma mugavuse tõttu soovivad, et õpetajad räägiksid nendega kooliasjadest rootsi keeles! Kolmas keelemure on, et noored õpetajad ülikooliikustele ja igapäevasele praktikale vaatamata ka on ebakindlad eesti keele õpetamisel.

Juubeli tähistamiseks on juba ettevalmistused käimas. Püüame üles otsida ja kokku kutsuda kõik endised õpilased, õpetajad ja koolitegelased. Tahame septembri keskel korraldada piduliku aktuse ja balli suures Valandi restoranis. Kavas on ka mälestusteose väljaandmine ja pidustused praegustele ja tulevastele eesti kooli õpilastele. Katsume luua head eeldused oma kooli juubeli pidulikuks ja meelde jäävaks tähistamiseks ja ütlen juba nüüd kõigile tere tulemast!

Aho Rebas

Göteborgi Eesit Kooli pere kooli 25. juubeliaasta puhul veebruaris 1985. Vasakul taga: õpetaja Juta Nõmme ja juhataja Aho Rebas, paremal taga õpetajad: Aita Päts, Mare Riisenberg ja Maritta Idanain. (Foto: O. Kople)

Tartu Õpetajate Seminari 1934. a. lõpetanud 15. lennu 50. juubeli kokkutulek 22. juulil 1984 Tartus. Esireas: Juuli Reinik-Raudmäe, Aino Sõõrd-Soots, Erna Kull-Abel, Endla Unt-Oja, Lydia Polakese-Siitan, Herta Possul-Kihl. Tagareas: Herbert Abel (Erna Kulli abik.), Agu Raudmäe (Juuli Reiniku abik.), Ilmar Pung, Karl Nõmm.

Pildilt puuduvad: Amanda Tennasilm-Pede, Salme Kangur, Endla Kraav, Ilmar Jürgenson-Linnat (kodumaal), Eduard Possul-Pülme (USA), Elmar Järuson-Järvet (USA), Armin Vene (Rootsi).

Surnud: Õie Tilk-Pütt, Hella Schmidt-Suit, Maimu Kütt-Alla, Anna Puusepp, Elmar Tõnismäe, Jaan Kõks, Alfred Järv, Enn Illaru, Jaan Tober, Theodor Kõhu, August Ustal.

V A R I A

Rahvusvaheliselt foorumilt

Eesti Õpetajate Keskühing ja Eesti Keskkooli- ja Gümnaasiumiõpetajate Ühing on juba üle 30 aasta kuulunud täieõiguslike liikmetena õpetajate rahvusvahelistesse keskorganisatsioonidesse, IFTA-sse ja FIPESO-sse (= Rahvusvaheline Gümnaasiumiõpetajate Liit) ja nende kaudu WCOTP-sse (= Ülemaa-

ilmne Õpetajate Organisatsioonide Kutseühing). Seetõttu on meil olemas täielik kontakt õpetajate rahvusvaheliste keskorganisatsioonidega üle maailma ja nende kaudu pidev ülevaade kõigest sellest, mis toimub õpetajate rahvusvahelisel foorumil.

Tegeliku kontaktipidajana on juba palju aastaid toiminud Eesti Õpetajate

Keskühingu välissekretär **Enn Saluveer** Inglismaal. Peale selle meie esindajate isiklikud osavõttud õpetajate rahvusvaheliste keskorganisatsioonide kongressidest, muu hulgas dr. Joh. Ungerson FIPESO kongressidest Eesti Keskkooli- ja Gümnaasiumiõpetajate Ühingu esimehena.

Ka möödunud suvel osales Enn Saluveer IFTA ja FIPESO kongressil Lissabonis Portugalis. Osa mõlema rahvusvahelise keskorganisatsiooni üritustest toimusid ühiselt. Seetõttu sai meie esindaja Enn Saluveer hea ülevaate mõlema keskorganisatsiooni probleemidest ja tulevikukavatsustest maadevahelises ulatuses.

IFTA kongressi peateemaks oli „Lapsed, kellel on erilisi raskusi koolitöös ja kuidas nii hariduslik süsteem kui ka ühiskond reageerivad selle hädavajaliku probleemi rahuldavaks lahendamiseks.” See on ju suure ulatusega rahvusvaheline probleem, mille lahendamiseks on rohkesti katseid tehtud, igal maal eri moodi. IFTA kongress oma resolutsioonis pidas soovitavaks eriliste raskustega õpilasi katsuda juhtida tavalisse kooli, niipalju kui see on vähegi võimalik.

IFTA kongressi päevakorras oli rohkesti veel muid küsimusi, aga nende juurde tuleme edaspidi.

Järgmine IFTA kongress toimub Dakaris, Senegalis 15.–18. juulini k. a. Selle päevakorras on õpetajate ettevalmistus eelkoolieast ülikoolini. Teema on küll väga huvitav, aga vaevalt meist keegi sinna sõita saab, vaid peame seekord kedagi volitama.

FIPESO kongressi teemaks oli „Muutuvas ühiskonnas, kus töötute arv on kõrge, kuidas saab k e s k h a r i d u s noori ette valmistada nõudlustele, mis on vajalikud igal kodanikul nii sotsiaalses kui ka kultuurielu arengus.” Ka selle teema arutlustest edaspidi lähemalt.

FIPESO järgmine kongress toimub Cambridge's Inglismaal k. a. juulis. Loodetavasti saame sinna saata oma

esindajaid suuremal arvul.

* *

*

Me oleme juba varemgi „Bülletääni” veergudel tähelepanu juhtinud koolide arhiivimaterjalide hoolikale säilitamisele eri maade eesti keskarhiividesse.

Senised tähelepanekud viitavad tõsisemale vajadusele seda veelkordselt ja veelgi tungivamalt meenutada. Senise pika võõrsil viibimise aja jooksul on meil üle maailma rohkesti koolde tegutsenud – paljud neist on jõudnud juba auväärsete juubeliteni. Sel puhul tekib küsimus: kas on kõigi koolide kirjavahetus, kõik dokumendid ja pildimaterjalid ikka alles ja hoolikalt korda seatud? Mõnede koolide tegevuse lõpetamise puhul kerkib esile sama küsimus veelgi teravamalt: kas olid eespool märgitud arhiivimaterjalid ka korda seatud ja talletatud eesti keskarhiividesse Rootsisis, Kanadas, USA-s ja Austraalias? Muidugi on väga soovitav kõik arhiivimaterjalid juba koolide tegevuse kestel järk-järgult talletada eesti keskarhiividesse. Mida varem, seda parem!

Meie põlve ülimald kohustuseks on säilitada tulevastele põlvedele oma tegevuse kohta kõik materjalid kirjas ja pildis!

Vigade õiendused

Meie „Bülletääni” eelmise numbril 43. leheküljel avaldatud fotol Tartu Pedagoogiumi kutsekursustest juunis 1937 on 3. reas kuuenda kursuslase nimeks märgitud eksikombel **Ene Bader**, mis ei vasta tõele. Tõenäoliselt peab olema **Linda Rotman-Rae** Tartu Pedagoogiumi 1935. aasta Rakvere klassi lennust.

Sama foto all olevast nimestikust on kogemata välja jäänud õp. **Mari Auli** nimi. M. Aul istub 2. reas õp. M. Lelpe ja M. Brandti vahel.

Kahetseme väga juhtunud eksitusi!

Herman Rajamaa